

**TIJDSCHRIFT VAN DE VERENIGING
VAN LERAREN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING
IN NEDERLAND (V.G.N.)**

UIT DE INHOUD:

- JAARREDE VAN DE VOORZITTER GEHOUDEN OP DE
ALGEMENE LEDENVERGADERING, 22 MAART 1975
- MEDEDELINGEN (VAN HET BESTUUR)
- DIDAKTIEKCONFERENTIES 1975
- MEDEDELINGEN VAN DE C.E.G.E.S.-9, WAARIN DE
OMSCHRIJVING C.A. VAN „HET MIDDEN-OOSTEN”,
EEN ONDERWERP VOOR 1977
- BOEKBESPREKINGEN
- ADVERTENTIES

KLEIO

VERENIGING VAN LERAREN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING IN NEDERLAND (V.G.N.)

BESTUUR

K. VAN DIJK, *voorzitter*, Hoghe Weijdt 13, Heiloo, tel. 072 - 33570.
F. NIJHUIS, *vice-voorzitter*, Lindenlaan 12, Bergen (N.H.), tel. 02208-3821.
MEJ. DRS. E.J. KARREMAN, *1e secretaresse*, Van Limburg Stirumstraat 13, Utrecht, tel. 030-514052
MEJ. DRS. R.E. NOORDIJK, *2e secretaresse*, Allard Piersonstraat 11 D, Rotterdam, tel. 010-763074
DRS. C.P.W.F. HERZBERG, *penningmeester*, Paulus Potterstraat 26, Lisse, tel. 02521-15648, postrekening 128701, t.n.v. penningmeester van de VGN, Vreeswijkstraat 329, Den Haag.
DRS. G.J. SLOOTWEG, *redactie Kleio*, Van Kinsbergenlaan 21, Baarn, tel. 02154-5047.
DRS. H.W. TIMMER, *P.A.-commissie*, Rinze Koopmansstraat 83, Rotterdam, tel. 010-216004
DRS. J. BAALBERGEN, *Didaktiekcommissie*, Sandbergstraat 8, Abcoude, tel. 02946-3207.
P.G. RUYS, *Mavocommissie*, Zandkamp 140, Hoogland, tel. 03493-2128.
DR. F.G.G. GOVERS, *Pedakcommissie*, Elzenstr. 12, Uden (N.Br.), 04132-64117
DRS. H. ULRICH, Karel Doormanlaan 15, Oegstgeest, tel. 071-150214 (tot 1/9-50214)
M.J. VAN VELZEN, *Onderwijscommissie*, Mgr. van Gilsstraat 6, Kerkrade, tel. 04445-5941.
A.L. VERHOOG, Drakestein 8, Leiderdorp, tel. 071-91003.

LEDENADMINISTRATIE

Aangifte en afschrijvingen van leden en informatie over contributiebetaling zenden aan: **Administratie V.G.N., mevr. N. Top-Andringa, Obrechtstraat 44, 's-Gravenhage, tel. 070-465973.** Bij aangifte wordt verzocht mee te delen: naam, voorletters, eventueel titel, bevoegdheid, huisadres, telefoon- en netnummer, adres van de school waar men de hoofdbetrekking heeft.

CONTRIBUTIES

Contributies vanaf 1 januari 1971.

Gewone leden: a. docenten havo, v.w.o. en h.b.o.

f 45,—

b. docenten mavo

f 30,—

Buitengewone leden: a. gepensioneerden en b. zij die wel geschiedenisbevoegdheid bezitten, maar geen les geven op scholen voor mavo, v.w.o. en h.b.o.

f 25,—

Aspirantleden:

f 25,—

Echtparen:

f 50,—

KLEIO

Tijdschrift van de Vereniging van Leraren Geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (V.G.N.), verschijnt tien maal per jaar.

REDACTIE

DRS. G.J. SLOOTWEG, *voorzitter*, Van Kinsbergenlaan 21, Baarn, tel. 02154-5047.
DRS. P. VAN HEES, *secretaris*, tel. privé: 030-882365, correspondentie: p/a Instituut voor Geschiedenis, Kromme Nieuwe Gracht 20, Utrecht.
C.M.H. BOSCH, Bloemendaal.
DR. P.C. EMMER, Haarlem.
DRS. C.P.W.F. HERZBERG, Lisse.
DR. P. VAN DER MEULEN, Bilthoven.
DR. S.Y.A. VELLENGA, Utrecht
F. VISSER, Den Haag.

Abonnementen: voor leden gratis, voor niet-leden f 40,— per kalenderjaar.

Actieve leraren/leraressen kunnen alleen met goedvinden van het bestuur van de V.G.N. in aanmerking komen voor een abonnement.

Abonnementen, opgeven aan: **Administratie V.G.N. mevr. N. Top-Andringa, Obrechtstraat 44, 's-Gravenhage, tel. 070-465973.**

Het geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen uit dit nummer is slechts toegestaan na onze schriftelijke goedkeuring.

De redactie.

De Mavo-commissie van de Vereniging van Leraren Geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (V.G.N.) organiseert op 20 september a.s. een bijeenkomst in hotel "Monopole" recht tegenover het station in Amersfoort. Hierop zal de toetsproblematiek en de behandeling van de onderwerpen die het Ceges heeft opgegeven aan de orde komen.

Inleider: De heer J. Beetsma

Programma: 10.00 uur aankomst en koffie
 10.30 uur inleiding over de te behandelen onderwerpen
 12.30 uur lunch
 13.30 uur discussie
 15.00 uur sluiting

Kosten: f 10,— per persoon, over te maken op giro 42 74 59 t.n.v. P. Doves, Praamstraat 32, Zaandam. Onderstaand strookje en het girobiljet opsturen voor 21 augustus aan P. Doves, Praamstraat 32, Zaandam 1400.

Naam:

Adres:

Woonplaats:

Tijdige opgave is noodzakelijk i.v.m. toezending van materiaal.

Namens de Mavo-commissie van de V.G.N.,

P. Doves.

Bijlage bij juni/juli-nr. Kleio 1975-15e jaargang nr.6-7

VERENIGING VAN LERAREN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING IN NEDERLAND
(V.G.N.)

Didactiekcommissie.

AANMELDINGSFORMULIER voor de HISTORISCH-DIDACTISCHE CONFERENTIES.

ONDERGETEKENDE

STRAAT

WOONPLAATS

TELEFOON

GESLACHT

wenst de EERSTE DIDACTIEKCONFERENTIE 1975 - 21/22 november
TWEDE DIDACTIEKCONFERENTIE 1975 - 28/29 november

bij te wonen.

Hij / zij is werkzaam

.....
..... (school)

Het verschuldigde bedrag is tegelijkertijd overgemaakt op girorekening
15 61 752 t.n.v. Penningmeester Didactiekcommissie V.G.N.,
H.Stevinstraat 11, Harderwijk. (Ook op het girostrookje vermelden:
eerste conferentie 1975 of tweede conferentie 1975).

In verband met de restitutie van de reiskosten, dient U Uw postgiro-
nummer of Uw bankrekeningnummer met het gironummer van Uw bank hieronder
te vermelden. Dit voorkomt misverstanden.

Postgiro

Gemeentegiro Amsterdam

Bank te

Bankrekeningnummer

Gironummer van de bank

Handtekening,

Dit formulier zenden aan : Penningmeester Didactiekcommissie V.G.N.,
J.C.Vrielink, H.Stevinstraat 11, Harderwijk.

1891

1892

1893

1894

1895

**JAARREDE GEHOUDEN DOOR K. VAN DIJK, VOORZITTER DER
V.G.N. OP DE ALGEMENE LEDENVERGADERING OP 22 MAART 1975
IN HOOG-BRABANT TE UTRECHT**

Enige tijd geleden schreef Van Galen Last in het NRC/Handelsblad een artikel onder de kop "Nietzsche en het onderwijs". Hij zet hierin uiteen dat Nietzsche in 1872 vreesde dat het onderwijs zich ertoe leende om de staat gedweeë ambtenaren, de industrie bekwame slaven te leveren. Deze vrees bekruipt velen ook in onze kring. Bij deze leraren geschiedenis is de grote boosdoener dan het centraal schriftelijk eindexamen geschiedenis en staatsinrichting.

Wat is er rond dit centraal schriftelijk eindexamen aan de hand? In 1970 wist het toenmalige bestuur van de VGN staatssecretaris Grosheide ervan te overtuigen, dat een centraal schriftelijk eindexamen geschiedenis en staatsinrichting slechts kon worden ingevoerd als langs experimentele weg was aangetoond dat zulk een centraal schriftelijk eindexamen mogelijk was. Nog in 1970 werd er een staatscommissie ingesteld die tot taak had deze problematiek te onderzoeken. Deze staatscommissie, meestal met de afkorting Ceges aangeduid, wachtte een moeilijke taak, want er moet gezocht worden naar een formule die recht doet aan én de levensbeschouwelijke verschillen én aan de pedagogisch-didaktische verschillen.

Gedurende enige jaren luwde de storm. In 1974 kondigde Ceges aan over te gaan van fase I naar fase II d.w.z. een experimenteel centraal schriftelijk eindexamen, waaraan men vrijwillig kan deelnemen; m.a.w. tot nu toe zijn er niet dusdanige bezwaren gerezen dat Ceges het experiment meent te moeten beëindigen. De onrust neemt weer toe. Sommigen dringen er bij U rechtstreeks of bij het bestuur opaan een veto uit te spreken over het werk van Ceges. Men begrijpt niet welk een succes het voor de VGN was, dat er niet zonder meer een innovatie commissie kwam met als opdracht een centraal schriftelijk eindexamen in te voeren, zoals b.v. bij aardrijkskunde en biologie wel het geval is, maar dat onderzocht wordt of een schriftelijk eindexamen überhaupt mogelijk is. Daarom kan men, nu het werk van Ceges nog midden in een experimentele fase is, niet van een zich serieus nemend bestuur van de VGN verwachten dat hij er zijn veto over uitspreekt. De enige reden die ik kan bedenken voor het bestuur om zijn steun voor het werk van Ceges in te trekken is het falen van deze commissie. Dit laatste is niet het geval; want naast kritiek en soms verschil van inzicht, wil ik hier duidelijk vaststellen dat wij als bestuur van de VGN waardering hebben voor de consciëntieuze manier waarop Ceges te werk gaat. Wel moet aan deze staatscommissie duidelijk zijn dat er, zoals ook uit de samenvatting van de verslagen van de afdelingsvergaderingen blijkt (zie Kleio febr. 1975) er nog veel vrees en wantrouwen is en daarenboven veel terechte en opbouwende kritiek. Ceges zou een grote fout maken zich te snel achter formele bezwaren te verschuilen zonder te luisteren en in contact te treden met wat tegenwoordig het veld heet.

Wantrouwen vaak vooringenomenheid t.o.v. het ministerie van onderwijs is een veel voorkomend verschijnsel. Nu zijn er bij tijd en wijle besluiten genomen, die vanuit een onderwijskundig oogpunt zeer onverstandig waren. Een maatregel als het terugbrengen van de lessentabel van 32 naar 30 uur per week heeft het onderwijs in zijn geheel, de expressievakken en ons vak in het bijzonder veel schade berokkend. Het is een jagen en jachten om op tijd hijgend bij de eindstreep, het eindexamen aan te komen; de zoveel geroemde keuzemogelijkheid komt volstrekt op de tocht te staan; de klassen worden

steeds groter. Het is in het belang van het onderwijs deze maatregel zo snel mogelijk ongedaan te maken.

Toch is de vooringenomenheid tegenover het ministerie, de idee dat hier reeds blauwdrukken voor een zeer gecentraliseerd dwangstelsel klaar liggen, ongegrond. Onze ervaring is, zowel bij het instellen van de Ceges als in andere zaken, dat de bereidheid er is om te luisteren en geld ter beschikking te stellen voor goed doordachte experimenten. Nog dit jaar werd door de afdeling Her- en Bijscholing Docenten op voorstel van Dhr. Gieles van het KPC en in nauwe samenwerking met de CMLGS en de VGN een geheel nieuwe opzet voor de her- en bijscholing eerste graads opgezet. De eerste jaren zal geëxperimenteerd worden daarnaast gaan de U welbekende activiteiten gewoon door. De didactische conferenties en de P.A. conferenties zullen blijven bestaan.

De verwachtingen rond deze nieuwe vorm van bijscholing zijn hooggespannen. Getracht zal worden de vele goede didactische ideeën en theorieën op grote schaal in praktijk te brengen. Nog te vaak is de leraar wel op de hoogte van de vele nieuwe ontwikkelingen op didactisch gebied, maar staat hij te geïsoleerd en ontbreekt hem de tijd om dit allemaal in zijn eentje in praktijk te brengen, daardoor ook blijft er veel steken in kleine experimenten. Daarom is besloten om de bijscholing te beginnen met een didactische cursus in alle VGN afdelingen. Maar didactiek zonder vakken heeft geen zin. Het zou niet meer zijn dan een hol vat wat wel luid klinkt maar geen inhoud heeft, daarom zal en moet de wetenschappelijke bijscholing een even grote plaats gaan innemen.

Dit alles wordt uitgewerkt door een programmacommissie onder leiding van de onvermoeide strijder voor het Nederlandse geschiedenisonderwijs prof. Roorda.

Evenals in vele andere commissies, die zich met het geschiedenisonderwijs bezig houden treft men ook hier bestuursleden van de VGN aan. Dit is een goede zaak, omdat wij zodoende op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het geschiedenisonderwijs. Wel moet het duidelijk zijn dat deze bestuursleden in de verschillende commissies als privépersonen zitting hebben. Men mag het bestuur van de VGN niet vereenzelvigen met het werk van staatscommissies.

Veel werd dit jaar tot stand gebracht; vele activiteiten ondernomen. Te veel om op te noemen. Twee zaken wil ik naar voren halen.

Het harmonisatie wetsontwerp en de brochure.

Zij het niet zo luidruchtig, maar daarom niet minder fel zijn wij in de slag gegaan rond het harmonisatiewetsontwerp. Teleurstellend is te moeten constateren, dat het NGL wel op de hoogte van onze activiteiten, bijna alleen aandacht besteedde aan hetgeen de franse sectie van de levende talen ondernam. Ook wij spraken met de staatssecretaris; ook wij legden in woord en geschrift onze bezwaren voor aan kamerleden. Daar en boven bepleitten wij onze zaak bij hoge ambtenaren op het ministerie. Onze laatste informatie wijzen erop dat aardrijkskunde en geschiedenis ieder apart in het wetsontwerp zullen worden genoemd. Dit is winst, want de vage aanduiding één maatschappelijk vak, is volstrekt onaanvaardbaar. Toch zien wij liever niet het wetsontwerp wet worden. Het is onmogelijk de keus tussen harmonisatie en vrijheid te ontwijken. Het wetsontwerp wil deze twee onverenigbare grootheden koppelen, dit kan niet, althans levert in deze vorm een te zwak wetsontwerp op.

Al eerder vermeldde ik dat wij op het ministerie en bij kamerleden een gewillig oor vonden, maar steeds weer bleek hoe velen ons vak met jaartallen en feiten leren vereenzelvigen. Dit, in het geheel niet meer met de werkelijkheid van de dagelijkse

geschiedenisles overeenstemmende beeld, moet worden uitgebannen. Daarom besloot het bestuur een brochure over de stand van zaken bij het huidige geschiedenis onderwijs uit te geven. Deze plannen zijn in een ver gevorderd stadium. Om niet te vervallen in een apologie en een "terechte" ophemeling van ons vak, vroegen wij een buitenstaander, de onderwijsredacteur van Trouw de heer Hagen, deze brochure voor ons te schrijven. In oktober zal de brochure verschijnen. De uitgave van een brochure is een zeer kostbare zaak. Wij prijzen ons gelukkig, dat de uitgeverij Malmberg en Keesingsonderwijsbladen bereid zijn een deel van de kosten te dragen. Door die andere beeldvorming die de brochure tot stand moet brengen hopen wij dat meer mensen zullen gaan begrijpen waarom wij zo hardnekkig strijden voor de geschiedenis en de staatsinrichting op de middelbare scholen.

MEDEDELINGEN

○ BESTUURSMEDEDELINGEN

- Enige tijd geleden heeft de heer Maarsen het voorstel gedaan de nagedachtenis van Huib de Ruyter te eren door het instellen van een naar hem te noemen prijs voor het beste artikel over vakdidaktiek. Het bestuur stemt van harte in met deze suggestie, die tevens een stimulans kan betekenen voor denken en publiceren op didactisch gebied.
De volgende heren hebben toegestemd zitting te nemen in een jury, ter beoordeling van deze zaak: P. Dijkstra, N. Maarsen, M. Post en J.C. Vrielink. Uitreiking van de prijs zal jaarlijks plaats vinden op de algemene ledenvergadering.

- In het begin van het nieuwe schooljaar 1975/76 zal bij de uitg. Malmberg — 's Hertogenbosch. Een brochure over het belang van het onderwijs in geschiedenis en staatsinrichting verschijnen.
Deze brochure is in opdracht van het VGN-bestuur door Piet Hagen opgesteld en is bestemd voor iedereen, die belang stelt in het vak geschiedenis en staatsinrichting op school: ouders en scholieren, studenten en onderwijsgeevenden, onderwijskundigen en politici.

- Een kleine deputatie van het bestuur heeft, op uitnodiging, op 19 april in Den Haag de demonstratieve bijeenkomst over het wetsontwerp harmonisatie brugklas bijgewoond.
Met belangstelling werd in het bijzonder geluisterd naar de stellingname van de aanwezige politici (P.v.d.A., C.D.A., V.V.D., C.P.N.).
Het verheugt het bestuur dat staatssecretaris Veerman besloten heeft de verdere behandeling uit te stellen, totdat een werk/adviesgroep een nader onderzoek naar harmonisatie en doorstroming heeft ingesteld.
Het bestuur vindt dat de V.G.N. in die groep vertegenwoordigd moet zijn; het kan nu aan de leden meedelen, dat de staatssecretaris inderdaad van plan schijnt te zijn de leden van de commissie te zoeken in de verenigingen van de docenten in de "bedreigde" vakken.

- Het bestuur verzoekt alle leden, die werkzaam zijn aan een school met ongedeeld voorbereidend wetenschappelijk onderwijs mee te delen hoe de lessentabel voor geschiedenis/staatsinrichting in alle leerjaren van hun school luidt.
Drs. E.A.J. Oudenhoven, Ockenburg 29 te Oosterhout, Lid van de Onderwijs Advies Commissie van onze Vereniging, ontvangt Uw bericht graag binnen drie weken na het verschijnen van dit Kleio-nummer.

DIDACTIEKCONFERENTIES 1975.

Ook in 1975 organiseert de Didactiekcommissie van de V.G.N. weer twee identieke historisch-didactische conferenties.

Het thema van deze conferenties zal zijn:

BEELD EN GELUID IN HET GESCHIEDENISONDERWIJS

De conferenties zullen worden gehouden in het conferentieoord "Woudschoten" te Zeist.

Data: de eerste conferentie: 21 en 22 november 1975 - aankomst 15.30 uur.
de tweede conferentie: 28 en 29 november 1975 - aankomst 15.30 uur.

De kosten bedragen f 40,— p.p.; de reiskosten tweede klas worden vergoed.

Gezien de te verwachten grote belangstelling voor deze, nadrukkelijk op de praktijk van het geschiedenisonderwijs gerichte conferenties, doet U er goed aan U *zo vroeg mogelijk* op te geven.

U kunt zich opgeven door de *twee* bijgevoegde formulieren te zenden aan de Penningmeester van de Didactiekcommissie V.G.N., de heer J.C. Vrielink, H. Stevinstraat 11, Harderwijk, onder *gelijktijdige* overschrijving van f 40,— op girorekening 15 61 752 t.n.v. Penningmeester Didactiekcommissie V.G.N., H. Stevinstraat 11, Harderwijk.

Pas wanneer het bedrag is gestort, wordt U op de deelnemerslijst ingeschreven. Bij te grote deelname zal de volgorde van binnenkomst van de *giro-overschrijvingen* worden aangehouden.

Op de beide formulieren en op de girokaart dient U duidelijk te vermelden welke conferentie U wenst te bezoeken!

De inschrijving is mogelijk tot 15 september 1975.

Zij die zich hebben ingeschreven, kunnen in de loop van oktober de "papers" verwachten.

*

Nadere gegevens over de historisch-didactische conferenties 1975.

Beeld en geluid in het geschiedenisonderwijs.

Op de didactiekconferentie 1975 zullen de volgende onderwerpen aan de orde worden gesteld: het werken met dia's, met historische geluidsopnamen, met films en het gebruik van de overheadprojector.

Het is de opzet theorie en praktijk nauw te koppelen en aan beide ongeveer evenveel aandacht te besteden. Ter discussie zullen worden gesteld: de waarde van beeld en geluid als historische bron in het algemeen en voor het geschiedenisonderwijs in het bijzonder, alsmede de wijze waarop de audio-visuele media kunnen worden benut.

De deelnemers wordt een uitgebreid programma aangeboden, waaruit zij tijdig van

tevorens middels het bijgevoegde inschrijvingsformulier een keuze moeten maken. De organisatoren zijn uitgegaan van uiteenlopende interesses van de deelnemers. Zij willen de deelnemers zoveel mogelijk invloed geven op de samenstelling van het programma. De Didactiekcommissie hecht in beginsel aan elk onderdeel gelijke waarde.

Tussen de bedrijven door kan men een audiovisuele tentoonstelling bezichtigen en oefenen met audiovisuele apparatuur.

Ter voorbereiding op de conferentie zullen de deelnemers inleidingen op de onderwerpen toegezonden krijgen in de loop van oktober.

De organisatoren hopen dat de conferenties een aanzet zal worden tot verdere activiteiten van de leden van de V.G.N. op het terrein van een doelgericht, didactisch verantwoord gebruik van de audiovisuele media.

Programma-onderdelen.

I. Inleidingen.

De meeste programma-onderdelen bestaan uit een inleiding met vele praktische voorbeelden, gevolgd door een discussie.

A. Het gebruik van dia's.

Inleiding door collega A.P. Dijkstra. Hierbij wordt aandacht besteed aan:

- de dia in vergelijking met andere visuele hulpmiddelen;
- de waarde en de beperkingen van de dia als historische bron in het geschiedenisonderwijs; bewuste en onbewuste, geschreven en ongeschreven, primaire en secundaire bronnen;
- de dia in het geschiedenisonderwijs: ter inleving, om een probleem te stellen, voor kennisoverdracht, voor het oefenen in vaardigheden (meer algemene en meer historische), ter toetsing;
- technische gegevens over dia's, de mogelijkheid dia's zelf te maken, projectoren, opbergsystemen.

B. Het gebruik van de overheadprojector.

Inleiding door collega J. Baalbergen.

De overheadprojector: veel gekocht, maar weinig gebruikt in het geschiedenisonderwijs. Kunnen wij op een interessante wijze van dit medium gebruik maken?

Het is bekend dat een combinatie van woord en beeld bij ons onderwijs de meest blijvende indruk nalaat. Veel goed materiaal, dat te gebruiken is bij de overheadprojector, is echter niet in de handel.

Tijdens de conferentie hopen we aandacht te besteden aan:

- de bediening van het apparaat; het technische aspect.
- de mogelijkheden die dit medium biedt (kaartjes, schema's, grafieken enz.) en hoe het in Uw lessen is te gebruiken; het didactische aspect.

- het zelf vervaardigen van het materiaal om Uw eigen lessen "transparant" te maken; de verwerking.

C. *Het gebruik van historische geluidsopnamen.*

Inleiding door collega mej. J. Rijken.

Hierbij wordt aandacht besteed aan de beperkingen en de waarde van documentaire geluidsopnamen als historische bron in het geschiedenisonderwijs; bewuste en onbewuste, primaire en secundaire bronnen; de mogelijkheid tot inleving; de inhoudelijke informatie specifiek van het geluid zelf afkomstig en de woordelijke inhoud; de barrière van de taal; de beperktheid van het beschikbare materiaal.

Naast het gesproken woord wordt aandacht geschonken aan muziek, zang, cabaret e.d. en aan de mogelijkheden voor het geschiedenisonderwijs (inleving, probleemstelling, kennisoverdracht, oefening in vaardigheden, toetsing).

D. *Het gebruik van films.*

Inleiding door collega L.G. Dalhuisen.

Hierbij wordt aandacht besteed aan het rubriceren van films uit onderwijskundig en uit vakwetenschappelijk standpunt; de beperkingen van de film als historische bron (o.a. de technische eigenschappen van film, de wetenschappelijke (on)betrouwbaarheid, de invloed van de overheid en de "gevestigde orde", de invloed van de publieke opinie, het vervreemdende effect van sommige filmfragmenten);

de waarde van de film als historische bron (het historisch gebeuren in het middelpunt, de maker en zijn tijd in het middelpunt, film als politieke propaganda, de invloed van de film op de samenleving);

de film in het geschiedenisonderwijs: inleving, probleemstelling, kennisoverdracht, oefening in vaardigheden, het bijbrengen van een bepaalde houding).

II. *Werkplaatsen*

Voor degenen die zelf de handen uit de mouwen willen steken, worden enige "werkplaatsen" ingericht.

E. *Dia-werkplaats.*

Hier kunnen vragen aan de orde komen als:

"Biedt de dia een zekere meerwaarde in vergelijking met geschreven bronnen?"

"Kan men m.b.v. dia's een probleem stellen en tegelijkertijd de interesse wekken van de leerlingen?"

"Kan men m.b.v. dia's een bepaalde hoeveelheid kennis overdragen en deze met andere dia's toetsen?"

Deze en andere vragen kunnen worden toegepast op één of meer onderwerpen, zoals b.v. "De kenmerken van het fascisme" of "De Indonesische

vrijheidsstrijd" De organisatoren dragen zorg voor diamateriaal en apparatuur. Belangstellende deelnemers worden hierbij uitgenodigd suggesties te doen en mee te werken aan de voorbereiding.

F. Transparantenwerkplaats.

Hierbij worden de deelnemers in de gelegenheid gesteld te oefenen met de overheadprojector en zelf transparanten te vervaardigen.

Er zijn reeds vele ideeën, maar elke docent die geïnteresseerd is, of reeds geëxperimenteerd heeft, wordt uitgenodigd mee te denken om een goed en een veelzijdig informatief programma samen te stellen.

Vragen, ideeën en voorbeelden zijn zeer welkom bij de commissie.

G. Film/Videowerkplaats.

Hierbij worden één of twee korte films vertoond. Na afloop van een film volgt een discussie over de vakwetenschappelijke waarde en de didactische mogelijkheden. In werkplaats G worden films vertoond en besproken die in overleg met de deelnemers zijn gekozen. Dit zullen waarschijnlijk films zijn die nog nooit grondig zijn geanalyseerd.

Op zaterdag is er ook een werkplaats waarbij films uit het Derde Rijk worden besproken o.l.v. de heer Schuursma. Deze films zijn wel grondig geanalyseerd. De laatste situatie is de meest wenselijke, de eerste de meest voorkomende. Daarom zijn beide in het programma onderbracht.

PROGRAMMA.

Vrijdag

15.30 Aankomst

16.00 Opening

Ronde 1 : 16.15 - 17.15 uur

- Het gebruik van dia's. [A]
Inleiding door A.P. Dijkstra
- Het gebruik v.d. overheadprojector. [B]
Inleiding door J. Baalbergen
- Het gebruik van geluidsopnamen. [C]
Inleiding door Mej. J. Rijken
- Het gebruik van films en video. [D]
Inleiding door L.G. Dalhuisen

Ronde 2 : 19.30 - 20.30 uur

- Herhalingen van A, C en D

- Diawerkplaats [E]
- Transparantenwerkplaats [F]
- Film/videowerkplaats [G]

Ronde 3 : 20.45 - 22.30 uur

- Voortzetting werkplaatsen
- De speelfilm in het geschiedenisonderwijs [H]
 Als voorbeeld wordt gedraaid:
 "Der Untertan", een film van Wolfgang Stawdtke naar het boek van Heinrich Mann over het Duitsland van Wilhelm II.

Zaterdag

Ronde 4 : 9.00 - 10.00 uur

- Herhalingen van A, B en C.
- Voortzetting diawerkplaats en evaluatie.
- De compilatiefilm in het geschiedenisonderwijs [I]
 Inleiding door drs. R.L. Schuurmsma, adjunct-directeur van de Stichting Film en Wetenschap

Ronde 5 : 11.00 - 12.00 uur

- Voortzetting diawerkplaats en evaluatie
- Transparantenwerkplaats (herhaling van F)
- Film/videowerkplaatsen (herhaling G en/of discussie over I)
- Het combineren van dia's en geluid [J]

The first of these is the fact that the
 second of these is the fact that the
 third of these is the fact that the
 fourth of these is the fact that the
 fifth of these is the fact that the
 sixth of these is the fact that the
 seventh of these is the fact that the
 eighth of these is the fact that the
 ninth of these is the fact that the
 tenth of these is the fact that the
 eleventh of these is the fact that the
 twelfth of these is the fact that the
 thirteenth of these is the fact that the
 fourteenth of these is the fact that the
 fifteenth of these is the fact that the
 sixteenth of these is the fact that the
 seventeenth of these is the fact that the
 eighteenth of these is the fact that the
 nineteenth of these is the fact that the
 twentieth of these is the fact that the
 twenty-first of these is the fact that the
 twenty-second of these is the fact that the
 twenty-third of these is the fact that the
 twenty-fourth of these is the fact that the
 twenty-fifth of these is the fact that the
 twenty-sixth of these is the fact that the
 twenty-seventh of these is the fact that the
 twenty-eighth of these is the fact that the
 twenty-ninth of these is the fact that the
 thirtieth of these is the fact that the
 thirty-first of these is the fact that the
 thirty-second of these is the fact that the
 thirty-third of these is the fact that the
 thirty-fourth of these is the fact that the
 thirty-fifth of these is the fact that the
 thirty-sixth of these is the fact that the
 thirty-seventh of these is the fact that the
 thirty-eighth of these is the fact that the
 thirty-ninth of these is the fact that the
 fortieth of these is the fact that the
 forty-first of these is the fact that the
 forty-second of these is the fact that the
 forty-third of these is the fact that the
 forty-fourth of these is the fact that the
 forty-fifth of these is the fact that the
 forty-sixth of these is the fact that the
 forty-seventh of these is the fact that the
 forty-eighth of these is the fact that the
 forty-ninth of these is the fact that the
 fiftieth of these is the fact that the
 fifty-first of these is the fact that the
 fifty-second of these is the fact that the
 fifty-third of these is the fact that the
 fifty-fourth of these is the fact that the
 fifty-fifth of these is the fact that the
 fifty-sixth of these is the fact that the
 fifty-seventh of these is the fact that the
 fifty-eighth of these is the fact that the
 fifty-ninth of these is the fact that the
 sixtieth of these is the fact that the
 sixty-first of these is the fact that the
 sixty-second of these is the fact that the
 sixty-third of these is the fact that the
 sixty-fourth of these is the fact that the
 sixty-fifth of these is the fact that the
 sixty-sixth of these is the fact that the
 sixty-seventh of these is the fact that the
 sixty-eighth of these is the fact that the
 sixty-ninth of these is the fact that the
 seventieth of these is the fact that the
 seventy-first of these is the fact that the
 seventy-second of these is the fact that the
 seventy-third of these is the fact that the
 seventy-fourth of these is the fact that the
 seventy-fifth of these is the fact that the
 seventy-sixth of these is the fact that the
 seventy-seventh of these is the fact that the
 seventy-eighth of these is the fact that the
 seventy-ninth of these is the fact that the
 eightieth of these is the fact that the
 eighty-first of these is the fact that the
 eighty-second of these is the fact that the
 eighty-third of these is the fact that the
 eighty-fourth of these is the fact that the
 eighty-fifth of these is the fact that the
 eighty-sixth of these is the fact that the
 eighty-seventh of these is the fact that the
 eighty-eighth of these is the fact that the
 eighty-ninth of these is the fact that the
 ninetieth of these is the fact that the
 ninety-first of these is the fact that the
 ninety-second of these is the fact that the
 ninety-third of these is the fact that the
 ninety-fourth of these is the fact that the
 ninety-fifth of these is the fact that the
 ninety-sixth of these is the fact that the
 ninety-seventh of these is the fact that the
 ninety-eighth of these is the fact that the
 ninety-ninth of these is the fact that the
 hundredth of these is the fact that the

MEDEDELINGEN VAN DE C.E.G.E.S.—9

De Mededelingen van de C.E.G.E.S.-8 verschenen in Kleio, 15e jg., no. 9, september 1974, p. 617-706. In die Mededelingen werden de omschrijving c.a. van de onderwerpen voor het eindexamenexperiment 1976 gepubliceerd, nl. van "Van Nederlands-Indië tot Indonesië" en van "De Koude Oorlog".

L.S.

In de u hier aangeboden Mededelingen van de C.E.G.E.S.-9 zijn opgenomen:

- de circulaire AVO 75-34, gedateerd 16 juni 1975, van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, met inlichtingen over het eindexamenexperiment 1977 van de commissie;
- de omschrijving c.a. van het onderwerp "Het Midden-Oosten", een onderwerp waarover in 1977 in het eindexamenexperiment vragen gesteld zullen worden.

Het laatste onderwerp had de commissie aanvankelijk gekozen voor haar experimenteel examen h.a.v.o. en v.w.o. in 1976. De C.E.G.E.S. besloot echter in een later stadium er in 1976 niet over te zullen vragen. De scholen die zich voor het examen in dat jaar aangemeld hebben, hebben alle over dit besluit bericht gekregen.

Naar aanleiding van bij de commissie binnengekomen vragen wil zij — ter voorkoming van elk misverstand — er met de grootste nadruk op wijzen dat commissieleden collectief, noch individueel enige bemoeienis hebben of gehad hebben met door uitgevers aangekondigde boekjes over de C.E.G.E.S.-experimenteeronderwerpen. Deze boekjes verschijnen volledig buiten enige verantwoordelijkheid van (de) commissie(leden) en zijn geheel en al voor rekening van samensteller(s) en uitgever(s).

De commissie wijst er ook nu weer op dat niets uit haar Mededelingen mag worden overgenomen en/of vermenigvuldigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de C.E.G.E.S. verzoeken daartoe kunnen aan het secretariaat van de commissie* gezonden worden.

Vragen naar aanleiding van of op- en aanmerkingen over het in deze Mededelingen van de C.E.G.E.S. gepubliceerde worden eveneens gaarne op het secretariaat ingewacht.

In opdracht van de commissie,
C.M.H. Bosch, secretaris.

* Het adres van het secretariaat is: Bloemendaalseweg 190A, Overveen.

MINISTERIE VAN ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN

Kenmerk AVO 75-34

Datum 16 juni 1975

Experimenten centraal schriftelijke eindexamens geschiedenis en staatsinrichting m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o. in het schooljaar 1975/1976 en 1976/1977.

de besturen van de gemeentelijke en bijzondere dag- en avondscholen voor v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. en van opleidingsscholen voor onderwijzers waaraan een afdeling h.a.v.o. verbonden is.

TER KENNISNEMING AAN:

de rectoren, directeuren van de rijks-, gemeentelijke en bijzondere scholen als bovenbedoeld.

In de circulaire AVO 71-85 van 14 januari 1972 zijn U een aantal streefdata meegedeeld met betrekking tot de experimenten voor een eventuele invoering van een centraal schriftelijk eindexamen in het vak geschiedenis en staatsinrichting.

In de circulaire AVO 74-25 van 1 mei 1974 heb ik U meegedeeld dat ik van de Commissie Eindexamenexperimenten Geschiedenis en Staatsinrichting (C.E.G.E.S.) bericht ontving dat zij besloten had van fase I van haar onderzoeken (het gecoördineerde proefwerk) over te gaan naar fase II (een centraal schriftelijk examen op basis van vrijwilligheid).

Dit houdt voor het schooljaar 1976/1977 in, dat het eindexamen m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o. in het vak geschiedenis en staatsinrichting aan de scholen die dat wensen nogmaals uit een schoolonderzoek en een centraal schriftelijk examen zal bestaan, zoals dat dus ook mogelijk is voor het schooljaar 1975/1976.

Het is de bedoeling van de C.E.G.E.S. dat de aan haar onderzoek in 1977 deelnemende leerlingen centraal schriftelijk geëxamineerd worden over twee onderwerpen uit het onderdeel van het eindexamenprogramma "de laatste halve eeuw".

De door de commissie gekozen onderwerpen zijn:

1. Nederland in de crisisjaren.
2. Het Midden Oosten

Het laatste onderwerp had de commissie reeds gekozen voor haar experimenteel examen h.a.v.o. en v.w.o. in 1976; zij heeft in een later stadium echter besloten er in dat jaar niet over te zullen vragen. De scholen die zich voor het examen in 1976 aangemeld hebben, hebben daar alle bericht van gekregen.

Van beide hierboven genoemde onderwerpen zal de commissie een nadere inhoudsbeschrijving c.a. publiceren. Deze zal aan alle m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o. scholen toegestuurd worden.

Die voor "Het Midden Oosten" zal in augustus a.s. verzonden worden, die voor "Nederland in de crisisjaren" in november van dit jaar.

Bij de m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o. scholen die in 1977 niet aan een centraal schriftelijk examen geschiedenis en staatsinrichting willen deelnemen zal het eindexamen alleen uit een schoolonderzoek bestaan. Met betrekking tot deze scholen wordt op grond van artikel 52 van het eindexamenbesluit bepaald dat voor deze scholen het schriftelijk examen wordt opgeschort.

De commissie zal in het kader van haar experimenten een aselekt gekozen groep van m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o. scholen en scholengemeenschappen m.a.v.o.-h.a.v.o.-v.w.o. een uitnodiging sturen om aan het centraal schriftelijk examen geschiedenis en staatsinrichting in 1977 deel te nemen.

INDIEN ANDERE SCHOLEN IN HET SCHOOLJAAR 1976/1977 AAN HET CENTRAAL EINDEXAMEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING WENSEN DEEL TE NEMEN, DIENT HET BEVOEGD GEZAG VAN DEZE SCHOLEN DE SCHOOLLEIDING HIERTOE OPDRACHT TE GEVEN. DE SCHOOLLEIDING MAAKT DE WENS VAN HET BEVOEGD GEZAG AAN HET MINISTERIE KENBAAR DOOR T.Z.T. OP FORMULIER A 925, A 926, A 927, A 928 (OPGAVE AANTAL EXAMENKANDIDATEN) ACHTER "GESCHIED./STAATSINR." DE LETTERS "C.S.E." TE TIKKEN EN DEZE FORMULIEREN VOOR 1 OKTOBER 1976 AAN DE AFDELING AVO/OL TE ZENDEN. DIT GELDT UITERAARD OOK VOOR DE SCHOLEN DIE DOOR DE COMMISSIE ZIJN UITGENODIGD. NAAM EN ADRES VAN DE BETROKKEN DOCENT(EN) VERBONDEN AAN ALLE SCHOLEN DIE IN HET SCHOOLJAAR 1976/1977 AAN HET CENTRAAL SCHRIFTELIJK EINDEXAMEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING DEELNEMEN, MOETEN VOOR 15 JANUARI 1976 OPGEGEVEN WORDEN, BIJ HET SECRETARIAAT VAN DE C.E.G.E.S., BLOEMENDAALSEWEG 190 A, OVERVEEN (TEL' 023-257602). VOOR UITVOERIGER INFORMATIE KAN MEN ZICH WENDEN TOT DIT SECRETARIAAT.

De scholen die zich overeenkomstig de circulaire AVO 74-25 aangemeld hebben om in het SCHOOLJAAR 1975/1976 aan het centraal eindexamen geschiedenis en staatsinrichting deel te nemen, en de scholen, die op verzoek van de commissie aan dit examen deelnemen, dienen op de — voor 1 oktober 1975 in te dienen — formulieren A 925, A 926, A 927, A 928 achter "geschied/staatsinr." de letters c.s.e. te tikken.

De directeuren en rectoren ontvangen 4 exemplaren van deze circulaire. Ik verzoek hun de betrokken docenten een exemplaar ter hand te stellen.

Namens de staatssecretaris,
w.g. mr. D.G. Jansen

The first of these is the fact that the majority of the population of the United States is of European descent, and that the majority of the population of the United States is of European descent.

The second of these is the fact that the majority of the population of the United States is of European descent, and that the majority of the population of the United States is of European descent.

The third of these is the fact that the majority of the population of the United States is of European descent, and that the majority of the population of the United States is of European descent.

The fourth of these is the fact that the majority of the population of the United States is of European descent, and that the majority of the population of the United States is of European descent.

The fifth of these is the fact that the majority of the population of the United States is of European descent, and that the majority of the population of the United States is of European descent.

The sixth of these is the fact that the majority of the population of the United States is of European descent, and that the majority of the population of the United States is of European descent.

The seventh of these is the fact that the majority of the population of the United States is of European descent, and that the majority of the population of the United States is of European descent.

HET MIDDEN-OOSTEN

1915 — 1967

INHOUD:

I	Inleiding	235
II	Omschrijving	237
III	Lijst van termen en begrippen	243
IV	Historisch en ander materiaal	245
V	Literatuur	304

I. INLEIDING.

Het onderwerp "Het Midden-Oosten" is veelomvattend. De begrenzing in ruimte en tijd heeft de C.E.G.E.S. veel zorg gegeven. Zij is zich er volledig van bewust dat de door haar gekozen begrenzing een compromis is.

De hier aangeboden omschrijving c.a. biedt geen complete verhandeling van het onderwerp. Afgezien van het feit of zo'n verhandeling in een beperkt aantal bladzijden geschreven kan worden, nimmer heeft de commissie een poging in die richting willen wagen. De bedoeling van de C.E.G.E.S. met de omschrijving c.a. is: de docenten in te lichten over welke aspecten van dit onderwerp de commissie voor het experimenteel centraal schriftelijk eindexamen geschiedenis en staatsinrichting in 1977 met name vragen zal formuleren.

De commissie beseft dat voor een goed begrip van de historische ontwikkelingen in het Midden-Oosten de sociaal-economische en culturele aspecten uitermate belangrijk, zo niet onmisbaar zijn. Zij heeft echter gemeend zich bij haar werk te moeten concentreren op de politieke aspecten, in de overtuiging dat de docenten hun leerlingen de door hen noodzakelijk geachte aanvullende informatie zullen verschaffen.

In dit licht moet de in deze publicatie opgenomen literatuurlijst ook gezien worden. De lijst is slechts een beperkte keuze uit de immense hoeveelheid titels van boeken en artikelen die over dit onderwerp verschenen zijn.

De voorbeelden van historisch en ander materiaal zijn een verduidelijking van en een aanvulling op de omschrijving.

II. OMSCHRIJVING

1. BEGRIPSBEPALING; ENIGE AARDRIJKSKUNDIGE GEGEVENS.

Het Midden-Oosten behoort tot de Moslim-wereld, die zich uitstrekt van Marokko tot Indonesië en van Centraal-Azië tot West-Afrika.

Tot het Midden-Oosten rekenen we voor dit onderwerp de landen: Egypte, Irak, Israël, Jemen, Jordanië, Koeweit, Libanon, Saoedi-Arabië en Syrië.

Iran en Turkije behoren ook tot het Midden-Oosten, maar zijn om overwegingen van stofbeperking buiten de omschrijving gelaten.

Het klimaat in dit gebied wordt naar het zuiden en oosten toe steeds droger. De enige groenstrook is te vinden in de zogenoemde "vruchtbare halve maan", die zich uitstrekt van de Perzische Golf, langs de Eufraat en de Tigris, de kust van Syrië, Libanon en Israël naar het Nijldal. Landbouw is veelal slechts door middel van kunstmatige bevoeiing mogelijk.

De belangrijkste delfstof in dit gebied is aardolie (tweederde van de bekende aardolievoorraden is hier te vinden).

De strategische ligging op het kruispunt van drie continenten verklaart, — naast de aardolie — de grote belangstelling van de machtsblokken voor dit gebied.

De bevolking van dit overgangsgebied is gemengd, zoals te verwachten valt in zo'n gebied. De Arabieren wonen voornamelijk in het Aziatische deel; in Palestina wonen daarnaast ook Joden; in Egypte woont een bevolking van oudere herkomst (met een Turks-Arabisch bovenlaag: de boeren stammen af van de oude gezeten bevolking), maar men spreekt en voelt zich volledig Arabisch.

Tweederde gedeelte van de bevolking leeft op het platteland, al zijn er grote verschillen per land (Libanon: 40% in de steden, Israël: 78%; in Jordanië leidt 40% van de bevolking nog een nomadenbestaan).

Het gehele gebied heeft eeuwenlang onder Turkse heerschappij gestaan. In de loop van de negentiende eeuw geraakte het Turkse Rijk hoe langer hoe meer in verval. Na 1880 nam de invloed van de Westeuropese mogendheden (met name Engeland en Frankrijk) in het Midden-Oosten sterk toe. Met uitzondering van Egypte, dat zich al in de negentiende eeuw in feite onafhankelijk had gemaakt, kwam aan de Turkse overheersing in 1917 - 1918 een einde.

2. ASPECTEN.

Wij bespreken de geschiedenis van dit gebied voor de periode 1915 - 1967.

De volgende aspecten komen hierbij aan de orde:

- het Arabische en Joodse nationalisme;
- de verhouding tussen de Arabische staten en Israël;
- de relaties tussen genoemde staten en de Westeuropese mogendheden;
- de relaties tussen genoemde staten en de Verenigde Staten en de Sovjet Unie.

3. HET ARABISCH NATIONALISME.

Het nationalisme is de belangrijkste politieke kracht in het Midden-Oosten van vandaag. Het is nog betrekkelijk jong: een halve eeuw. Tot dan toe was de godsdienst als bindend element sterker dan het nationaal gevoel.

Maar de Europese infiltratie (Suez-kanaal, aardolie, kolonisatie) en het wegvallen van de Turkse macht bracht ook hier de bevolking tot nationaal gevoel. Een nationaal gevoel dat na de Tweede Wereldoorlog nog versterkt werd door de stichting van de staat Israël.

Het nationalisme kwam, in vergelijking met West-Europa, zo laat op door het a-nationale karakter van de Islam.

Voor de Islam was alleen belangrijk: moslim of niet-moslim; huidskleur of volk was van geen belang. Religieuze verschillen waren belangrijker dan politieke.

Ook de Turkse heerschappij werkte a-nationaal: de Arabieren hoefden geen Turken te worden, maar alleen onderdanen van de sultan.

Invloed van westerse ideeën (diplomaten, handelslieden, missionarissen en zendelingen), en westerse economische en politieke overheersing maakten de Arabieren van zichzelf bewust. Het begon in Syrië, Libanon en Egypte, waar de westerse invloed het grootst was.

Dit nationalisme werd eerst tegen de Turken gericht. De poging van de Jong-Turken om het Turkse Rijk een duidelijker "Turks" karakter te geven, riep reactie van de Arabieren op.

De Geallieerden konden dit Arabisch nationalisme in de Eerste Wereldoorlog gebruiken om de Turken te bestrijden. In oktober 1915 kwam McMahon, de Engelse Hoge Commissaris in Egypte, tot afspraken met Hoessein ibn Ali, de Sjarif van Mekka.

Hoessein beloofde de Arabieren te zullen aanvoeren in een opstand tegen de Turken. In ruil daarvoor beloofden de Britten de "onafhankelijkheid van de Arabieren ten zuiden van Klein-Azië te zullen erkennen" (de McMahon-belofte).

4. DE ARABIEREN, DE JODEN EN DE WESTEUROPESE MOGENDHEDEN.

De Arabieren kwamen hun belofte na, maar verkregen geen onafhankelijkheid. Na het uiteenvallen van het Turkse Rijk werden de voornaamste Arabische landen als mandaatgebieden aan Engeland en Frankrijk toegewezen. Engeland kreeg Irak en Palestina en behield het protectoraat over Egypte; de Fransen kregen Syrië en Libanon.

Hevig verzet van de Arabieren hiertegen mocht niet baten.

Fel kwamen de Arabieren ook in verzet tegen de schepping van een "Joods nationaal tehuis" in Palestina. In november 1917 had de Britse Minister van Buitenlandse Zaken, Balfour, namens zijn regering "een Nationaal Tehuis voor het Joodse volk in Palestina" beloofd (de Balfour-verklaring). Dit was een groot succes voor het Zionisme, de Joodse nationale beweging.

Het Arabisch nationalisme kreeg door deze ontwikkelingen een anti-westers karakter. Hoessein hield na de oorlog vast aan een Groot-Arabische Staat en weigerde de Britse macht in het Midden-Oosten te erkennen.

Met steun van de Engelse regering verjoeg Ibn Saoed Hoessein en werd daarmee de stichter van het koninkrijk Saoedi-Arabië. Hoessein bracht de rest van zijn leven in ballingschap op Cyprus door, maar twee van zijn zoons werden koning: Feisal van Irak en Abdoellah van Trans-Jordanië.

De Engelsen wisten de nationalisten voorlopig tevreden te stellen door in de jaren '30 de onafhankelijkheid van Irak en Egypte te erkennen. Door verdragen zorgden zij er echter voor hun politieke en militaire invloed veilig te stellen.

De Fransen waren minder plooibaar, wat leidde tot vele en bloedige conflicten in Libanon en Syrië. Nog erger was het in Palestina.

Hier streden drie partijen met elkaar: Joden, Arabieren en Britten. Om de Arabische oppositie tegen de Joodse immigratie te bevredigen, verdeelden de Britten Palestina in twee delen: het gebied ten oosten van de Jordaan werd de onafhankelijke staat Trans-Jordanië, waar geen Joodse immigratie werd toegestaan; dat mocht alleen op de westelijke Jordaan-oever.

De Joodse immigratie werd pas echt een probleem in de jaren '30, toen deze door het weer groeiende anti-semitisme in Europa sterk toenam.

De Arabieren zagen niet in waarom zij de rekening voor Europa moesten betalen; de Joden beriepen zich op de Balfour-verklaring.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren de Joden geheel vóór de Geallieerden, de Arabieren waren óf neutraal óf tegen de Geallieerden.

De Duitse en Italiaanse propaganda vuurde het Arabisch nationalisme aan; Duitse troepen drongen door tot dichtbij het Nijldal en tot in de Kaukasus. De Geallieerden behaalden tenslotte wel de overwinning, maar het prestige van de Engelsen en de Fransen was sterk gedaald.

Na de Tweede Wereldoorlog kwam het Arabisch nationalisme veel sterker naar voren.

Engeland en Frankrijk kwamen verzwakt uit de oorlog. De Arabische massa's werden nu met behulp van de moderne communicatiemiddelen en door het sterk uitbreidende onderwijs nationaal bewust gemaakt. De Sovjet-Unie ging een rol spelen in het Midden-Oosten die erop gericht was de westerse invloed terug te dringen, al ging zij zich pas na 1955 direct met het Midden-Oosten bemoeien.

De Verenigde Staten zagen met welgevallen de Westeuropese kolonisatoren wegtrekken. In maart 1945 werd de Arabische Liga gevormd door zeven Arabische landen: Egypte, Irak, Libanon, Saoedi-Arabië, Syrië, Jordanië en Jemen (later kwamen daar nog vijf Afrikaanse staten en Koeweit bij). De leden beloofden met elkaar samen te werken op politiek, economisch en cultureel gebied.

Het eerste succes van de Liga was de onafhankelijkheid van Syrië en Libanon. Toen de Fransen met geweld probeerden hun oude mandaatpositie weer in te nemen, protesteerde de Liga bij de Verenigde Naties en, mede omdat ook de Engelsen zich tegen de Fransen keerden, moesten dezen zich terugtrekken ('46). Inzake Palestina leed de Liga echter een nederlaag. Hier was het sinds het eind van de jaren '30 tot steeds bloediger conflicten tussen Joden en Arabieren gekomen.

De Joden eisten van de Engelsen verruiming van de Joodse immigratie en een eigen Joodse staat. Van beide zijden namen gewelddadige acties toe.

De Engelsen, heen en weer geslingerd tussen het zoeken naar een redelijke oplossing en hun oliebelangen, kondigden tenslotte hun terugtocht aan en vroegen de Verenigde Naties om de oplossing voor het probleem. De Verenigde Naties besloten tot een verdeling van Palestina in twee delen, een Joods en een Arabisch (1947).

Toen de Britten waren weggegaan, proclameerden de Joden de onafhankelijke staat Israël in hun deel (14 mei 1948).

De nieuwe staat kreeg snel de erkenning van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, maar

de landen van de Arabische Liga verklaarden Israël onmiddellijk de oorlog.

Tegen de verwachting in behaalden de Israëli's de overwinning. De Arabieren waren onderling teveel verdeeld; de Joden vochten met de rug tegen de muur en profiteerden van hun ervaring in de verzetsorganisaties opgedaan (Haganah). In 1948, en opnieuw in 1949 werd onder auspiciën van de Verenigde Naties (die vervolgens Israël als lid hadden toegelaten) een wapenstilstand gesloten.

Tot een vredesregeling kwam het niet. Problemen waren de 800.000* Arabische vluchtelingen en het feit dat Israël meer gebieden bezet hield dan volgens de V.N.-verdeling van 1947 aan haar waren toegewezen.

Trans-Jordanië annexeerde de westelijke Jordaanoever en werd voortaan Jordanië genoemd. Egypte hield de Gaza-strook bezet.

5. VERDEELDHEID VAN DE ARABIËREN; CONSOLIDATIE VAN ISRAËL.

De Arabische verdeeldheid was een gevolg van dynastieke en godsdienstige tegenstellingen, die door de Europese "verdeel-en-heers"-politiek nog waren aangewakkerd.

In de jaren na 1945 gingen andere tegenstellingen overheersen, nl. die tussen de landen met een traditioneel regime (Saoedi-Arabië, Jordanië) en de landen met een revolutionair regime (Egypte, Syrië, Irak), en tegenstellingen tussen landen die elkaar de hegemonie betwisten (Egypte, Irak).

Kenmerkend voor Saoedi-Arabië en Jordanië was de overheersende positie van de koning, die met of zonder parlement de loyaliteit van zijn onderdanen wist te behouden door zijn persoonlijke kwaliteiten, godsdienstige gevoelens, financieel beheer, leger e.d.

In Egypte, Syrië en Irak bestonden in 1945 min of meer parlementaire regeringen; toen deze in 1948 de nederlaag leden tegen Israël, verzwakte hun positie en grepen militairen naar de macht: Syrië 1949, Egypte 1952, Irak 1958. In al deze landen kwamen regimes die zich socialistisch noemden.

Dit Arabisch socialisme had een allesomvattend karakter en streefde naar een politisering van het hele volk. In Egypte ging het van de staat uit en was het nationaal van karakter (al werd het onder de naam van Nasserisme ook wel geëxporteerd); in Syrië en Irak werd het gedragen door de Ba'ath-partij, die een duidelijk pan-Arabisch doel had.

In de buitenlandse politiek raakten deze landen steeds meer op het Oostblok georiënteerd, zonder zich overigens al te zeer te binden en terwijl zelfs de communisten in het land vervolgd werden.

Israël koos in 1948 voor de parlementaire democratische regeringsvorm. In de regering domineerden de socialisten, de eerste vijftien jaar onder leiding van Ben Goerion.

De bevolking nam door immigratie enorm toe (1948: 800.000, 1964: 2.400.000 inwoners). De economische opbouw van het land werd financieel voor een belangrijk deel mogelijk gemaakt door kapitaal-import, m.n. uit de Verenigde Staten.

Israël raakte in de buitenlandse politiek steeds meer op het Westen gericht, eerst op Frankrijk, na 1956 op de Verenigde Staten.

6. ARABISCH EENHEIDSTREVEN; ENGELAND EN FRANKRIJK BUITEN SPEL.

Leed de Arabische Liga in Palestina een nederlaag, elders behaalde het Arabisch nationa-

* Over het juiste aantal Arabische vluchtelingen bestaat geen overeenstemming in de literatuur.

lisme grote successen. Het grootste wel in Egypte; daar werd koning Faroeek enerzijds bedreigd door de Moslimse Broederschap, die de macht van de Islam in het openbare leven wilde herstellen, anderzijds door de communisten, die een maatschappelijke omwenteling beoogden. Maar hij werd tenslotte door een militaire coup verdreven, mede omdat hij te weinig anti-Engels was (1952).

De Britten moesten zich uit de Soedan terugtrekken. De nieuwe Egyptische president, Nasser, slaagde erin de Engelsen hun basis aan het Suez-kanaal te doen opgeven.

In 1956 kwam het tot een gewapend conflict. Nasser had geweigerd zich aan te sluiten bij een pact waarmee de Verenigde Staten de zuidflank van de Sovjet-Unie wilde afdekken. Toen Irak, concurrent in het streven naar de Arabische hegemonie, wél toetrad tot dit zgn. Pact van Bagdad en daardoor over extra wapens zou kunnen beschikken, zocht Egypte zich militair te versterken door wapens te kopen in het Oostblok.

Politiek antwoordde Nasser met een ander pact, nl. met Syrië en Saoedi-Arabië. De Verenigde Staten weigerden toen de Assoean-dam te financieren. Nasser ging zich voor financiële en militaire steun verder op het Oostblok oriënteren en vernietigde de laatste koloniale rest in Egypte: hij nationaliseerde de Brits-Franse Suez-kanaal Maatschappij.

Frankrijk en Engeland zagen hun levensader bedreigd (aardolie!). Israël, geconfronteerd met steeds meer grensincidenten en met de blokkade van het Suez-kanaal en de Golf van Akaba, zag een verslechtering van haar positie.

In oktober-november 1956 deden de drie landen (Engeland, Frankrijk en Israël) een aanval op Egypte.

Zowel de Verenigde Staten als de Sovjet-Unie keerden zich fel tegen deze acties en een resolutie van de Verenigde Naties dwong de invallers zich terug te trekken. De Verenigde Naties posteerden waarnemers aan de Egyptisch-Israëlsche grens om bestandsschendingen te voorkomen.

Het Suez-kanaal bleef in Egyptische handen. Nasser kwam als de grote overwinnaar uit de Suez-crisis te voorschijn. Hij werd in één klap de held van de pan-Arabische beweging. In 1958 besloten Egypte en Syrië samen te gaan in een unie, de Verenigde Arabische Republiek (V.A.R.).

In Irak werd de monarchie in 1958 door een militaire staatsgreep ten val gebracht; het nieuwe regime trad uit het Pact van Bagdad en koos voor het Arabisch socialisme.

De oude rol van Engeland en Frankrijk in het Midden-Oosten raakte na 1956 uitgespeeld. De Britten trokken zich terug uit Jordanië (hun subsidies aan dit land werden door de Arabische landen overgenomen); in Egypte werden de laatste resten Frans-Engels bezit genationaliseerd.

De Verenigde Staten en de Sovjet-Unie probeerden hun invloed in het Midden-Oosten te vergroten.

7. DE INVLOED VAN DE VERENIGDE STATEN EN DE SOVJET-UNIE IN HET MIDDEN-OOSTEN (1958-1967).

Nadat Eisenhower in 1957 verklaard had: "the need of the hour is to defend the Middle East against the aggression of states controlled by international communism" kwamen direct na de staatsgreep in Irak (1958) hulpacties van de Verenigde Staten in Libanon en (samen met Engeland) in Jordanië op gang.

Hierdoor behield koning Hoessein van Jordanië zijn troon in tegenstelling tot zijn neef in Irak. Ondanks ruime economische en soms ook militaire hulp, slaagden de Verenigde Staten er niet in vaste voet te krijgen in de Arabische wereld; de Amerikaanse politiek was daarvoor ook te ambivalent met zowel steun aan Israël, als ook aan de Arabieren.

Bovendien vreesden de Arabieren betrokken te raken bij de Koude Oorlog. Daarom kreeg ook de Sovjet-Unie, ondanks haar succesrijke optreden tijdens en na de Suez-crisis (de Assoean-dam!), geen vaste voet in dit gebied; ondanks hun groeiende militaire en financiële steun slaagden de Russen er niet in het anti-communisme en het wantrouwen van de Moslim-Arabieren te overwinnen.

In het begin van de zestiger jaren begon Nasser's ster te verbleken. De zoveelste staatsgreep in Syrië maakte een eind aan de V.A.R., de Syrisch-Egyptische unie (1961); de daarop gevolgde toenadering van Syrië tot Irak was ook niet van lange duur.

De verhouding met het Westen werd steeds slechter. De economische hulp uit de Verenigde Staten (kwestie Kongo) en West-Duitsland (erkenning D.D.R.) werd stopgezet; de diplomatieke betrekkingen met Engeland (kwestie Rhodesië) en West-Duitsland (erkenning Israël) werden verbroken.

In eigen land ontsnapte Nasser naar ternauwernood aan een moordaanslag door een lid van de Moslimse Broederschap.

Saoedi-Arabië probeerde de niet-socialistische Moslim-landen in een alliantie te verenigen. Nasser zocht toen toenadering tot het radicale bewind in Syrië en tot de Sovjet-Unie.

De ontwikkelingen in de kwestie Israël bracht de Arabische landen weer bij elkaar.

Vanaf 1965 werd Israël steeds meer geplaagd door overvallen van El Fatah, een Palestijnse guerilla-organisatie, die vanaf Syrisch, Libanees en Jordaanse grondgebied opereerde.

Israël gebruikte steeds meer Jordaanwater voor de irrigatiewerken.

Terwijl de spanning groter werd, sloot Egypte defensieovereenkomsten met Jordanië en Irak en sloot het de Straat van Tiran voor Israëlische schepen.

Toen Egypte bovendien de waarnemers van de Verenigde Naties dwong zich terug te trekken uit de Gaza-strook, voelde Israël zich in zijn bestaan bedreigd en begon de aanval ("Zesdaagse Oorlog", juni 1967).

De oorlog van 1967 werd een militaire overwinning voor Israël. In enkele dagen veroverde het de Gaza-strook, de Sinaï-woestijn, de westelijke Jordaan-oever en een deel van de Golan-hoogten.

De Veiligheidsraad van de Verenigde Naties bracht een staakt-het-vuren tot stand, maar aan de aanbeveling tot ontruiming van de bezette gebieden gaf Israël geen gehoor (Resolutie 242, najaar 1967).

Israël wilde deze gebieden als vuistpand behouden.

De nederlaag en de kwestie van de bezette gebieden heeft de Arabische landen dichter bijeen gebracht dan ooit en daarmee werd Israël de belangrijkste bindende factor in het Arabisch nationalisme.

III. LIJST VAN TERMEN EN BEGRIPPEN BEHORENDE BIJ HET ONDERWERP "HET MIDDEN-OOSTEN"

1. Al Fatah:
Letterlijk: De overwinning. Onderdeel van het Palestijns bevrijdingsfront dat strijdt voor terugkeer van de Palestijnse vluchtelingen.
2. Anti-semitisme:
Haat tegen al wat Jood en Joods is
3. Arabieren:
Verzamelnamen voor allen die het Arabisch als moedertaal hebben. Behoren tot het oriëntalistische blanke hoofdras.
Oorspr.: "Hij, die in de open vlakke (de woestijn) woont" (Koran) = nomade.
4. Arabisch nationalisme:
Enerzijds het streven naar een grotere eenheid onder de Arabieren, anderzijds het streven hun onafhankelijkheid per staat te versterken.
5. Arabische Liga:
Een verbond, in 1945 gesloten, tussen een aantal Arabische staten om samen te gaan op politiek, cultureel en economisch gebied.
6. Arabisch socialisme:
Een sterk nationalistisch getint stelsel dat met afwijzing van de klassenstrijd, door het streven naar economische en politieke gelijkheid en naar een harmonie der klassen, opvalt.
7. Assoeandam:
Een nieuwe dam in de Nijl om een groter Egyptisch gebied te kunnen irrigeren.
8. Ba'athpartij:
Links radicaal-nationale partij in Syrië en Irak.
9. Bagdadpact:
Een door het Westen gestimuleerd militair verdrag waarbij zich enkele staten uit het Midden-Oosten aaneensloten. Na de staatsgreep van Kassem in Irak, treedt dat land in 1959 uit het pact, sindsdien spreekt men van CENVO.
10. Balfour declaration (of Balfour-verklaring):
De verklaring van Engeland in 1917 dat ze het streven naar de vestiging in Palestina van een nationaal tehuis voor het Joodse volk goed gezind was.
11. Exodus:
1. In het Oude Testament de uittocht uit Egypte naar het Beloofde Land; 2. een schip dat na de Tweede Wereldoorlog Joodse emigranten naar Palestina trachtte te brengen.
12. Islam:
Letterlijk: onderwerping, overgave. Andere naam voor de Mohammedaanse godsdienst.
13. Israël:
Naam van de Joodse staat in Palestina.
14. Israëli's:
Naam van de Joden in de moderne staat Israël in tegenstelling met de oude naam Israëlieten.

15. Joden:
Afgeleid van Juda (Hebreeuws: Jehudi, Latijn: Judaeus)
N.B. strijd in Israël of men Jood is door geboorte of door godsdienst.
16. Mc Mahon-belofte:
Belofte van Engeland in 1915 aan de Arabieren om hen in dank voor hun hulp in de Eerste Wereldoorlog de onafhankelijkheid te verlenen.
17. Mandaatgebieden:
Gebieden die in opdracht van de Volkenbond onder voogdij van een grote mogendheid geplaatst werden.
18. Moslims:
Letterlijk: Hij, die zich onderwerpt. Andere benaming voor de belijders van de Islam.
19. Nationalisatie:
Een onderneming (bijv. het Suez-kanaal) tot staatseigendom verklaren.
20. Palestina:
Betekent waarschijnlijk: Land der Philistijnen, een niet-semietische bevolking aan de kust met steden als Gaza. Nu wordt er mee aangeduid: het land tussen Jordaan en de Middellandse zee.
21. Palestijnse vluchtelingen:
De door de oorlogen sinds 1948 verdreven Arabische bevolking van Palestina.
22. P.L.O.:
Palestine Liberation Organisation. Een overkoepelend orgaan van een aantal Palestijnse groeperingen die strijden voor de terugkeer van de Arabische vluchtelingen. Opgericht in 1964.
23. Protectoraat:
Een land dat onder beschermheerschap van een ander land staat. (Egypte onder Engeland)
24. Resolutie 242:
Voorwaarden opgesteld en aangenomen door de Veiligheidsraad in november 1967 ter oplossing van de crisis in het Midden-Oosten.
25. Suez-crisis:
Het conflict in 1956 tussen Egypte enerzijds, Engeland, Frankrijk en Israël anderzijds.
26. V.A.R.:
Verenigde Arabische Republiek. Oorspronkelijk samengaan van Egypte, Syrië en Jemen.
27. Zionisme:
Het streven naar een eigen Joodse staat, genoemd naar de berg Zion, waarop oorspronkelijk de tempel stond.

IV. HISTORISCH EN ANDER MATERIAAL

Ter verduidelijking en aanvulling van de omschrijving volgt hierachter enig historisch en ander materiaal dat afkomstig is uit:

1. Oppervlakte, bevolkingsaantal en gemiddelde jaarlijkse groei van een aantal landen van het Midden-Oosten: *Winkler Prins Jaarboek 1974*, Amsterdam/Brussel, 1974, p. 18 e.v.
2. Kaart van het Midden-Oosten, met een samenvatting van politieke gebeurtenissen: Allan Bullock (ed.), *The Twentieth Century*, New York/London, 1971, p. 188.
3. Immigratie van Joden naar Palestina (Israël) 1919-1960: *Milestones of History*, London, 1970, p. 113.
4. Aardolieproductie en aardolieconsumptie in West-Europa, het Midden-Oosten, Noord-Amerika en de communistische landen van 1950 - 1973: *Winkler Prins Jaarboek 1974*, a.w., p. 25.
5. De verklaring van Basel: *The Israël-Arab Reader, a documentary history of the Middle East conflict*, edited by Walter Laqueur, Pelican Book, 1970, p. 28 e.v.
6. De Mc Mahon-brief: *The Israël-Arab Reader*, a.w., p. 33 e.v.
7. De Balfour-verklaring: *Het Israëlisch-Arabisch conflict in historisch perspectief*, lesbrief 16 van de Applicatiecursus geschiedenis en staatsinrichting, cursusjaar 1974-1975, uitgave onder auspiciën van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, Afdeling H.B.D., 's-Gravenhage, 1974, p. 13.
8. Het Churchill Witboek 1922: *The Israël-Arab Reader*, a.w., p. 67 e.v.
9. Het Arabisch nationalisme in 1931: P.A.M. Geurts e.a., *Bronnenboek, de laatste vijftig jaar in teksten en documenten*, Amsterdam, 1971, p. 228.
10. Engeland en Palestina: E.G. Hoekstra, *Het Zionisme*, Kampen, z.j., p. 28.
11. Het Britse Witboek; 1939: *The Israël-Arab Reader*, a.w., p. 88 e.v.
12. De Groot-Moefti van Jeruzalem en Hitler: *The Israël-Arab Reader*, a.w., p. 106 e.v.
13. De idealen van de Arabische Liga: *Ooggetuige Midden-Oosten, de geschiedenis van het conflict in het Midden-Oosten in reportages en documenten*, onder redactie van A.F. Manning e.a., Amsterdam, 1974, p. 27 e.v.
14. Twee Palestijnse staten (resolutie no. 181 van de V.N.): *Onze jaren '45-70*, onder redactie van A.F. Manning e.a., Amsterdam, 1972, p. 371.
15. De onafhankelijkheidsverklaring van Israël: *Onze jaren '45-70*, a.w., p. 381; H.U. Steger, *Meine grossen Tiere*, Zürich, 1956, p. 18; David Low, *Low visibility, a cartoon history 1945-1953*, London, 1953, p. 80.
16. Drie kaartjes: *Reflector van het hedendaags wereldgebeuren*, 9e jaargang, no. 1-2, aug.-sept. 1967, p. 2.
17. De wet op de terugkeer: *The Israël-Arab Reader*, a.w., p. 162 e.v.
18. Ahmed Shukairy over de Palestijnse vluchtelingen: *The Israël-Arab Reader*, a.w., p. 176 e.v.
19. Bijdragen aan de U.N.R.W.A. door enige staten van het Midden-Oosten van 1950-1974: *Report of the Commissioner General of U.N.R.W.A. (July 1st 1973 - June 30th 1974)*, in: *Israël, orgaan van het genootschap Nederland-Israël*, maart 1975, p. 12 e.v.
20. De agressor . . . , november 1956: *F. Behrendt's Omnibus, een selectie van 100 tekeningen*, 's-Gravenhage/Rotterdam, z.j., z.p.

21. De naasting van het Suez-kanaal: *Readings in World History*, edited by L.S. Stavrianos, Boston, 1962, p. 534 e.v.; David Low, *The Fearful Fifties*, London, 1960, p. 101; F. Behrendt, *Geen grapjes a.u.b.*, Amsterdam, z.j., z.p.; H.U. Steger, a.w. p. 140; *Simplicissimus*, 13 april 1957.
22. Eden en de Suez-crisis (1956): *Memoirs of Sir Anthony Eden, Full Circle*, London, 1960, p. 542.
23. Uit het programma van de Ba'ath-partij: *Ooggetuige Midden-Oosten*, a.w., p. 145 e.v.
24. De "Eisenhower-doctrine": H. Bodensieck, *Probleme der Weltpolitik 1945-1962*, Stuttgart, 1963, p. 68 e.v.; *Vicky's World*, London, 1959, z.p.; *Algemeen Dagblad*, 4 mei 1957.
25. Speciale boodschap van President Eisenhower aan het Congres (1958): *Ooggetuige Midden-Oosten*, a.w., p. 111 e.v., p. 116.
26. Jacht op groot wild: *Die Weltwoche*, 20 januari 1956; *Simplicissimus*, 27 april 1957.
27. Het ontwerp-handvest van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (P.L.O.): *The Israël-Arab Reader*, a.w., p. 165 e.v.
28. Israël blijft provoceren! : F. Behrendt's *Omnibus*, a.w., z.p.
29. Lokaliseren, *De Volkskrant*, 6 juni 1967.
30. Stop een tijger in uw tank, *De Volkskrant*, 3 juni 1967.
31. De vernietiging van Israël, *Trouw*, 9 december 1967.
32. Sluiting van de Golf van Akaba, *Trouw*, 9 december 1967.
33. De zee in, zionisten! , *Trouw*, 9 december 1967.
34. Vredespogingen, *Reflector, van het hedendaags wereldgebeuren*, 10e jaargang, no. 9-10, april-mei 1969, p. 166.
35. De klaagmuur, *Time*, 23 juni 1967.
36. Arabische visie op Israëls positie, *Spiegel Historiael*, 8e jaargang, no. 6, juni 1973, p. 336.
37. Resolutie 242 van de Veiligheidsraad van de V.N.: *Keesings Historisch Archief* van 26 januari 1968, 37ste jaargang, no. 1904, p. 58.

1. OPPERVLAKTE, BEVOLKINGSAANTAL EN GEMIDDELDE JAARLIJKSE GROEI VAN EEN AANTAL LANDEN VAN HET MIDDEN-OOSTEN.

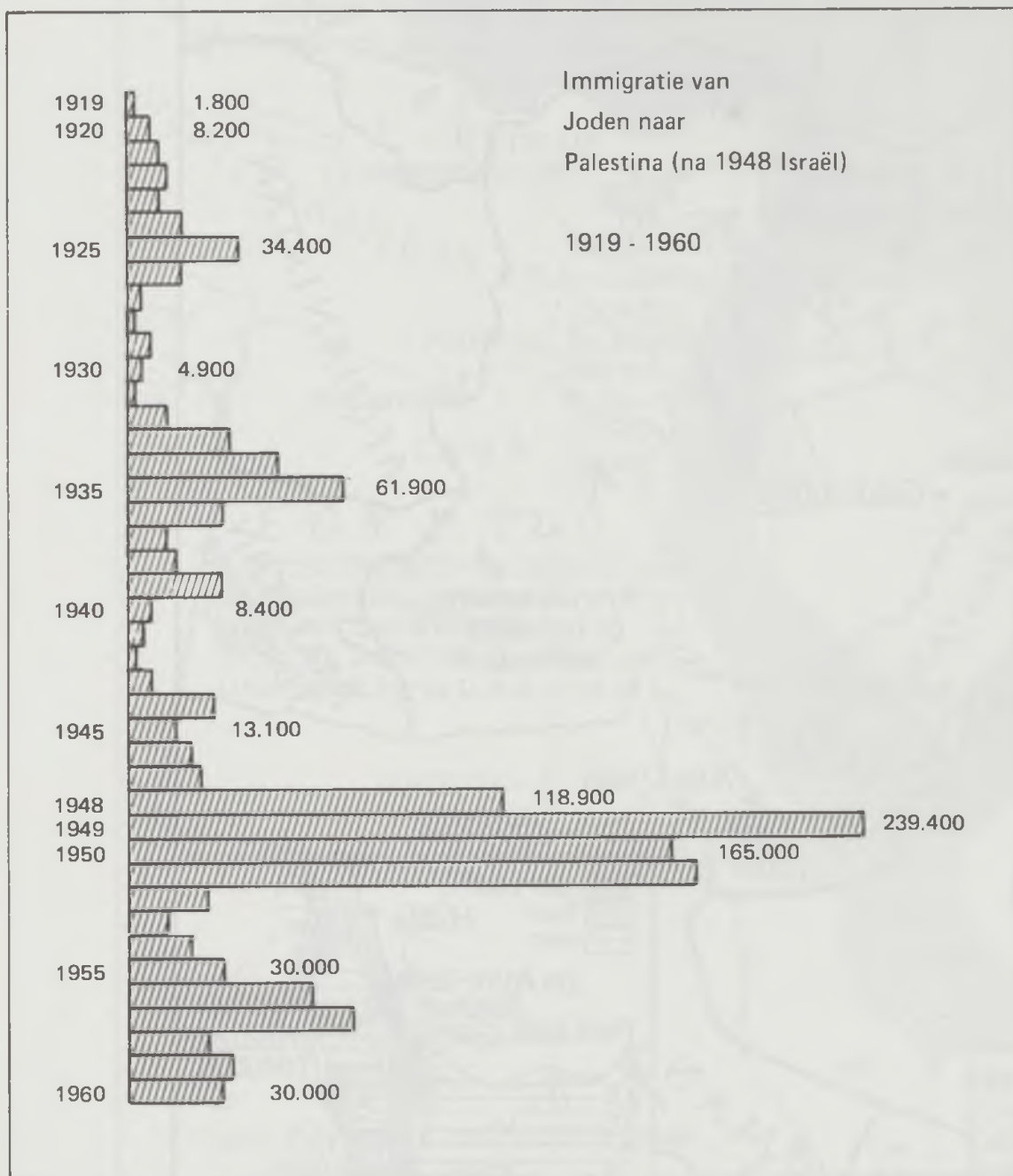
Land	oppervlakte (km ²)	bevolking ¹ (x 1.000)	gem. jaarl. groei ² (in %)
Egypte	1.001.449	34.080	2,5
Irak	434.924	9.750	3,2
Israël	20.700	3.010	2,7
Jemen	195.000	5.900	2,2
Jordanië	97.740	2.380	3,4
Koeweit	17.818	830	9,8
Libanon	10.400	2.804	2,6
Saoedi-Arabië	2.149.690	7.487	1,7
Syrië	185.180	6.509	3,3

1. 1971, of gemiddelde 1965-1970

2. 1965-1971

3. IMMIGRATIE VAN JODEN NAAR PALESTINA (ISRAEL) 1919-1960.

4. AARDOLIEPRODUKTIE EN AARDOLIECONSUMPTIE (IN 1000 BARRELS/DAG) VAN 1950 TOT 1973 IN WEST-EUROPA, HET MIDDEN-OOSTEN, NOORD-AMERIKA EN DE COMMUNISTISCHE LANDEN.

	1950	1960	1965	1970	1972	1973
<i>West-Europa</i>						
produktie	69	285	394	372	374	370
consumptie	1198	3.846	7.525	12.450	13.532	g.g.
<i>Midden-Oosten</i>						
produktie	1756	5.278	3.359	13.951	18.101	21.158
consumptie	254	578	788	1.070	1.363	g.g.
<i>Noord-Amerika</i>						
produktie	5.487	7.580	8.605	10.894	10.986	10.978
consumptie	6.104	10.529	12.447	15.875	17.589	g.g.
<i>Communistische landen</i>						
produktie	860	3.267	5.320	7.812	8.844	9.665
consumptie	847	2.920	4.460	6.760	7.695	g.g.

(g.g. = geen gegevens beschikbaar)

5. DE VERKLARING VAN BASEL.

Deze officiële verklaring werd door het eerste Zionisten Congres te Basel, in augustus 1897, aangenomen.

*

"Het doel van het Zionisme is in Palestina een volkenrechtelijk gewaarborgd tehuis te stichten ten behoeve van het Joodse volk.

Het Congres overweegt de volgende middelen om dit doel te bereiken:

1. De doelmatige bevordering van de kolonisatie van Palestina door Joodse landbouwers en handwerkslieden.
2. De organisatie en de samenbundeling van het gehele Jodendom door middel van hiertoe geëigende instellingen, plaatselijk en internationaal, in overeenstemming met de wetten van elk land.
3. Het versterken en bevorderen van het Joodse nationale gevoel en bewustzijn.
4. Voorbereidende stappen om regeringsmachtiging te verwerven, waar noodzakelijk, om het doel van het Zionisme te verwezenlijken."

6. DE McMAHON-BRIEF.

Sir Henry McMahon, Britse Hoge Commissaris in Egypte, onderhandelde in 1915-1916 met Hoessein ibn Ali, de Sharif van Mekka.

*

„24 oktober 1915.

Ik heb Uw brief van 29 Shawal 1333 ontvangen, tot groot genoegen, en Uw vriendelijke ernst heeft me veel voldoening geschonken.

Ik betreur het dat U uit mijn laatste brief de indruk zoudt hebben gekregen dat ik de kwestie van afpaling en begrenzing koel en aarzelend zou hebben benaderd; dat was niet het geval, maar de tijd leek me nog niet rijp om deze zaak op een beslissende wijze ter discussie te stellen. Ik heb me echter na Uw laatste brief gerealiseerd dat U deze kwestie van vitaal en urgent belang acht. Ik heb derhalve onverwijld de regering van Groot-Brittannië van de inhoud van Uw brief op de hoogte gesteld en met groot genoegen stel ik U, namens deze, van de volgende verklaring in kennis, die U, naar ik vertrouw, met voldoening zult vernemen. De twee districten Mersina en Alexandretta en delen van Syrië ten westen van de districten Damascus, Homs, Hama en Aleppo kunnen niet zuiver Arabisch genoemd worden en dienen buiten de gevraagde gebiedsbegrenzing gehouden te worden.

Met bovengenoemde beperking en zonder onze bestaande overeenkomsten met Arabische hoofden te schenden, aanvaarden wij deze gebiedsbegrenzing.

Wat betreft de gebieden die binnen deze grenzen vallen en waar Groot-Brittannië vrij is te handelen zonder schade te berokkenen aan de belangen van haar bondgenoot Frankrijk, ben ik gemachtigd namens de regering van Groot-Brittannië de volgende verzekeringen te geven als antwoord op Uw brief:

(1) Rekening houdend met bovengenoemde wijzigingen is Groot-Brittannië bereid de onafhankelijkheid van de Arabieren te erkennen en te ondersteunen in al die gebieden die vallen binnen de grenzen door de Sharif van Mekka gevraagd.

(2) Groot-Brittannië zal de Heilige Plaatsen garanderen tegen elke aanval van buiten en de onschendbaarheid van deze Heilige Plaatsen erkennen.

(3) Wanneer de situatie dit toelaat, zal Groot-Brittannië de Arabieren adviseren en bijstaan om de meest geschikte bestuursvormen in te stellen in deze verschillende gebieden.

(4) Voor goed begrip dient overigens vastgesteld dat de Arabieren besloten hebben advies en leiding slechts van Groot-Brittannië te ontvangen, en dat de Europese adviseurs en deskundigen nodig bij het vormen van een gezond bestuursapparaat, Brits zullen zijn.

(5) Wat betreft de "vilayets" (Turkse districten) van Bagdad en Basra zullen de Arabieren erkennen dat de gevestigde positie er belangen van Groot-Brittannië speciale bestuurlijke regelingen noodzakelijk maken om deze gebieden te vrijwaren van aanvallen uit het buitenland, om het welzijn van de plaatselijke bevolkingen te bevorderen en onze wederzijdse economische belangen veilig te stellen.

Ik ben ervan overtuigd dat deze verklaring U zonder enige twijfel zekerheid verschaft omtrent de sympathie van Groot-Brittannië ten aanzien van de aspiraties van haar vrienden de Arabieren en een hecht en blijvend bondgenootschap tot resultaat zal hebben, wat direct ten gevolge zal hebben dat de Turken uit de Arabische gebieden verdreven en

de Arabische volken van het Turkse juk, dat zo lang en zo zwaar op hen heeft gedrukt, verlost zullen worden. Ik heb mij in deze brief tot de meer wezenlijke en belangrijke zaken beperkt en wanneer andere in Uw brieven vermelde zaken onvernoemd zijn gebleven, zouden we deze op een geschikte datum in de toekomst kunnen bespreken. Opgelucht en met voldoening heb ik vernomen dat het Heilig Kleed veilig is aangekomen en dat dit eveneens het geval is met de bijbehorende wijgeschenken; dit alles is dank zij Uw duidelijke en voortreffelijke aanwijzingen en regelingen zonder ongelukken of schade gebeurd ondanks alle gevaren en moeilijkheden die de huidige droevige oorlog teweeg brengt.

Moge God spoedig een blijvende vrede en de vrijheid voor alle volken schenken.

Ik zend U deze brief via Uw vertrouwde en voortreffelijke boodschapper, Sheik Mohammed ibn Arif ibn Uraifan, en hij zal U informeren over diverse belangwekkende maar minder wezenlijke zaken, die ik in deze brief niet vermeld heb.

(Hoogachtend)
A. Henry McMahon."

7. DE BALFOUR-VERKLARING.

Deze verklaring is gedaan in een brief van de minister van Buitenlandse Zaken van Groot-Brittannië, Arthur James Balfour, aan Lord Rothschild.

*

"Ministerie van Buitenlandse Zaken
2 november 1917

Geachte Lord Rothschild,

Het doet mij veel genoegen U, uit naam van Zijner Majesteits regering, de volgende verklaring van instemming met de Joods-Zionistische doelstellingen te overhandigen, die voorgelegd is aan en goedgekeurd is door het kabinet.

"De regering van Zijne Majesteit staat gunstig tegenover de stichting in Palestina van een nationaal tehuis voor het Joodse volk en zal haar beste krachten inspannen om de verwezenlijking van dit doel te vergemakkelijken, waarbij duidelijk moet zijn dat niets mag worden gedaan dat schadelijk zou kunnen zijn voor de burgerlijke en godsdienstige rechten van bestaande niet-Joodse gemeenschappen in Palestina of voor de rechten en politieke status van Joden in welk land dan ook."

Ik zou U dankbaar zijn indien U deze verklaring ter kennis zoudt willen brengen van de Zionistische Federatie.

Hoogachtend,
Arthur James Balfour."

Hieronder volgen enkele gedeelten uit het Witboek.

*

"Verklaring betreffende de Britse politiek in Palestina; afgelegd door Mr. Churchill* in juni 1922.

De Minister van Koloniën heeft de bestaande politieke situatie in Palestina opnieuw overwogen, met de oprechte bedoeling tot een oplossing te komen ten aanzien van de hangende kwesties, die aanleiding hebben gegeven tot onzekerheid en onrust onder zekere delen van de bevolking. Na overleg met de Hoge Commissaris voor Palestina is de volgende verklaring opgesteld. Deze vat de wezenlijke onderdelen samen van het overleg dat reeds plaats gevonden heeft tussen de Minister van Koloniën en een delegatie van de "Muslim Christian Society" van Palestina, die enige tijd in Engeland geweest is, en maakt melding van verdere besluiten die sindsdien zijn genomen.

De spanning die van tijd tot tijd in Palestina is opgetreden is voornamelijk te wijten aan de bezorgdheid die delen van de Arabische en Joodse bevolking vervult. Deze bezorgdheid is, voor zover het de Arabieren betreft, voor een deel gebaseerd op overdreven interpretaties van de betekenis van de verklaring (de Balfourverklaring, vert.), die namens Zijner Majesteits regering op 2 november 1917 afgelegd is, en die zich uitspreekt ten gunste van de vestiging van een Joods nationaal tehuis in Palestina.

Van regeringswege niet-bevestigde verklaringen zijn afgelegd waarin gesteld wordt dat de bedoeling is een geheel Joods Palestina te scheppen. Er zijn uitspraken gedaan als zou Palestina "even Joods worden als Engeland Engels is."

Zijner Majesteits regering acht dergelijke verwachtingen onuitvoerbaar en heeft ook geen bedoelingen in die richting. Evenmin is er ooit overwogen, als gevreesd schijnt te worden door de Arabische delegatie, om de Arabische bevolking, taal of cultuur in Palestina te doen verdwijnen of ondergeschikt te maken. Zij zou er de aandacht op willen vestigen dat de bedoeling van de genoemde verklaring geen ruimte laat voor de overweging dat Palestina als geheel in een Joods nationaal tehuis veranderd zou moeten worden, maar dat een dergelijk tehuis *in Palestina* gesticht zou moeten worden. In dit verband is met genoegen geconstateerd dat op de vergadering van het Zionisten Congres, het hoogste bestuursorgaan van de Zionisten Organisatie, die in Karlsbad in september 1921 gehouden is, een resolutie is aangenomen waarin uitdrukking is gegeven aan de officiële opvatting over de doelstellingen van de Zionisten:

"Het vastberaden besluit van het Joodse volk om in een geest van eenheid en wederzijds respect met de Arabische bevolking te leven, en in samenwerking met hen het gemeenschappelijk tehuis tot een bloeiende samenleving op te bouwen, terwijl deze bouw aan elk van de bevolkingsgroepen een onverstoorde nationale ontwikkeling moge verzekeren. . .". Verder wordt overwogen dat de status van alle burgers van Palestina in de zin der wet Palestijns zal zijn, en dat nooit de bedoeling is geweest dat zij, of enig deel van hen, enige andere juridische status zouden bezitten.

* Winston Churchill was toen minister van Koloniën.

Wat betreft de Joodse bevolking van Palestina lijkt het of sommigen onder hen bevreesd zijn dat de regering van Zijne Majesteit zou kunnen afwijken van de politiek zoals deze in de verklaring van 1917 verwoord is. Het is daarom noodzakelijk nogmaals te bevestigen dat deze vrees ongegrond is, en dat bedoelde verklaring, bevestigd door de conferentie van de belangrijkste geallieerde mogenheden in San Remo en andermaal in het Verdrag van Sèvres, niet aanwijziging onderhevig kan zijn. . .”

9. HET ARABISCH NATIONALISME.

Doelstellingen van het Arabisch nationalisme in 1931, geformuleerd op het Panarabisch Congres te Jeruzalem.

- "— De Arabische landen vormen een volledig en ondeelbaar geheel, en de verdeling van welke aard ook waaraan zij zijn onderworpen, wordt niet goedgekeurd of erkend door het Arabische volk.
- Alle inspanningen van de Arabische landen zijn gericht op het simpele doel van volledige onafhankelijkheid, en elk plan moet worden bestreden dat erop gericht is het werken aan deze zelfstandigheid te beperken.
- Het kolonialisme is in al zijn vormen en uitingen totaal onverenigbaar met de waardigheid en het hoogste doel van het Arabische volk; het Arabische volk verwerpt het en zal er uit al zijn vermogen tegen strijden."

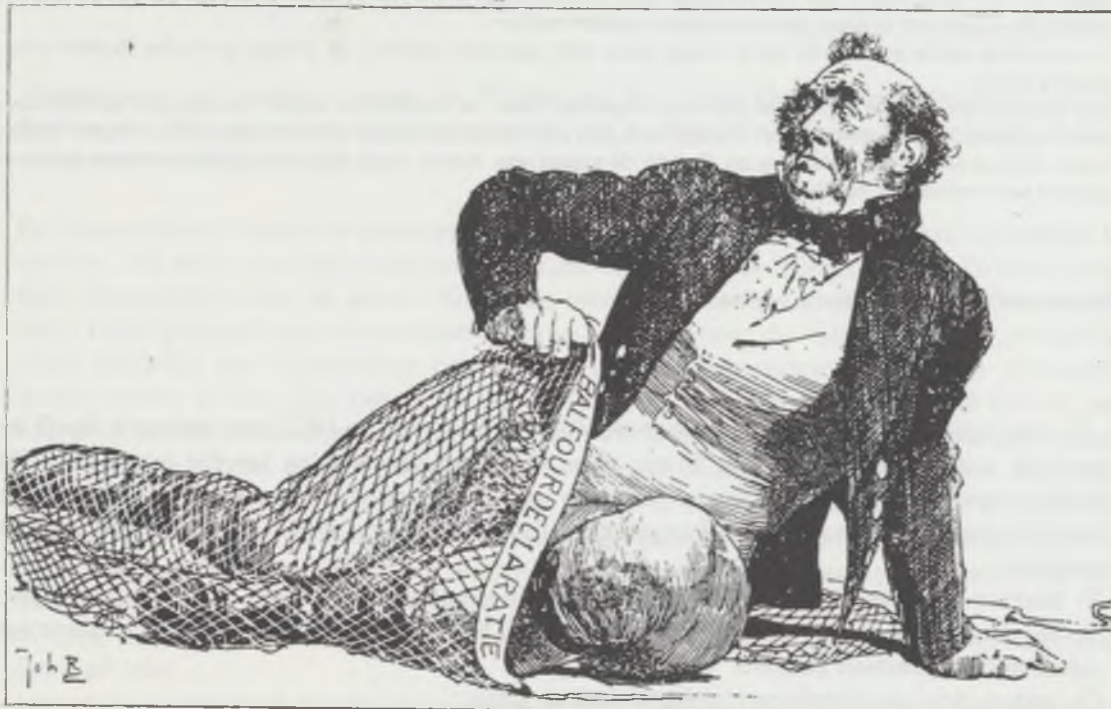
10. ENGELAND EN PALESTINA.

Tekening van Johan Braakensiek in *De Groene Amsterdammer* van 1 november 1930.

*

Engeland en Palestina

RIJPOSGESL. van „De Groene Amsterdammer“ Weekblad voor Nederland van 1 November 1930

Agnes Smith - en Straatsburg - Ed. 1930 - H. N. V.

John Bull tracht door de mazen van de wet te kruipen

11. HET BRITSE WITBOEK, 1939.

"Na de mislukking van het verdelingsplan en de erop volgende pogingen om een oplossing te vinden op een conferentie in Londen (febr. - maart 1939), kondigde de Britse regering haar nieuwe politiek aan in een Witboek dat op 17 mei 1939 gepubliceerd werd.

Men kwam grotelijks aan de Arabische wensen tegemoet: de Joodse immigratie kon nog vijf jaar doorgaan tot een maximum van 15.000 (per jaar, vert.). Daarna diende de immigratie geheel op te houden tenzij de Arabieren er geen bezwaar tegen zouden hebben.

In sommige gebieden mocht door Joden geen land gekocht worden, in andere gebieden slechts in beperkte mate.

De reactie van Joodse zijde was bitter en vijandig, maar de Arabische leiders verwierpen het Witboek ook: volgens hun wensen moest Palestina direct een Arabische staat worden, mochten er geen Joden meer immigreren naar Palestina en diende de status van iedere Jood die sinds 1918 hierheen geïmmigreerd was herzien te worden . . . "

Hieronder volgt een gedeelte uit het Witboek.

*

„2. Het mandaat voor Palestina, door de Volkenbondsraad in 1922 goedgekeurd, heeft de politiek van de opeenvolgende Britse regeringen gedurende bijna twintig jaar geleid. De Balfourverklaring is er in opgenomen en het mandaat legt aan de mandataris vier verplichtingen op. Deze verplichtingen zijn uitgewerkt in de artikelen 2, 6 en 13 van het mandaat.

Er bestaat geen verschil van mening over de interpretatie van een van deze verplichtingen, nl. die de bescherming van en de vrije toegang tot de Heilige Plaatsen en godsdienstige gebouwen of plaatsen betreft.

De andere drie verplichtingen luiden ongeveer aldus:

- I. Het gebied zodanig politiek, bestuurlijk en economisch in te richten, dat de vestiging van een nationaal tehuis voor het Joodse volk in Palestina verzekerd wordt, om voor de Joodse immigratie gunstige voorwaarden te scheppen en om in samenwerking met de Jewish Agency gesloten nederzettingsvormen op het land aan te moedigen.
- II. De burgerlijke en godsdienstige rechten van alle inwoners van Palestina ongeacht ras of godsdienst te waarborgen, en, terwijl Joodse immigratie en vestiging vergemakkelijkt worden, er voor te zorgen dat de rechten en de positie van de andere bevolkingsgroepen niet benadeeld worden.
- III. Dusdanige politieke, bestuurlijke en economische voorwaarden te scheppen dat de ontwikkeling van instellingen van zelfbestuur gewaarborgd is. . . "

12. DE GROOT-MOEFTI VAN JERUZALEM EN HITLER.

Hadj Amin al Hoesseini, de meest invloedrijke leider van de Palestijnse Arabieren, woonde tijdens de Tweede Wereldoorlog in Duitsland. Hij ontmoette bij verschillende gelegenheden Hitler, Von Ribbentrop en andere nazi-leiders en poogde de nazi- en de Arabische politiek in het Midden-Oosten te coördineren.

*

"Berlijn, 30 november 1941

Verslag van het gesprek tussen de Führer en de Groot-Moefti van Jeruzalem op 28 November 1941 gehouden, in aanwezigheid van de Rijksminister van Buitenlandse Zaken en Minister Grobba, te Berlijn.

De Groot-Moefti bedankte allereerst de Führer voor de grote eer door deze ontvangen te worden. Hij wilde van de gelegenheid gebruik maken om de Führer van het Groot-Duitse Rijk, bewonderd door de gehele Arabische wereld, te danken voor de sympathie die hij altijd heeft getoond voor de Arabische en in het bijzonder de Palestijnse zaak, en die hij altijd duidelijk tot uitdrukking bracht in zijn openbare redevoeringen. De Arabische landen waren er vast van overtuigd dat Duitsland de oorlog zou winnen en dat dit ten voordele van de Arabische zaak zou zijn. De Arabieren waren immers Duitslands natuurlijke vrienden omdat zij dezelfde vijanden hadden als Duitsland, nl. de Engelsen, de Joden en de Communisten. Zij waren er derhalve van harte op voorbereid samen te werken met Duitsland en stonden gereed aan de oorlog deel te gaan nemen, niet alleen in negatieve zin door sabotagedagen te plegen en revoluties aan te wakkeren, maar ook in positieve zin door een Arabisch Legioen te vormen. . . .

In deze strijd streefden de Arabieren naar de onafhankelijkheid en eenheid van Palestina, Syrië en Irak. . . .

Vervolgens noemde de Moefti de brief die hij van Duitsland had ontvangen, waarin gesteld werd dat Duitsland geen Arabische gebieden in bezit had en begrip had voor en erkenning gaf aan het streven naar onafhankelijkheid en vrijheid van de Arabieren, terwijl in de brief eveneens de vernietiging van het Joodse nationale tehuis gesteund werd. . . .

De Führer antwoordde dat Duitslands fundamentele houding ten aanzien van deze kwesties duidelijk was, zoals de Groot-Moefti zelf ook gesteld had. Duitsland was voor compromisloze oorlog tegen de Joden. Dit betekende uiteraard actief verzet tegen het Joodse nationale tehuis in Palestina, dat immers niets anders was dan een centrum, in de vorm van een staat, voor het uitoefenen van verderfelijke invloeden door Joodse belangen. Duitsland beschouwde de bewering dat de Joden de economische pioniers van Palestina waren als een leugen. Het werk daar werd alleen door de Arabieren gedaan, niet door de Joden. Duitsland was van plan, stap voor stap, de ene na de andere Europese natie te vragen haar Joodse vraagstuk op te lossen, en op het juiste ogenblik een dergelijk verzoek te richten aan de niet-Europese naties. . . .

Toen verklaarde de Führer ten overstaan van de Moefti het volgende, terwijl hij hem op het hart drukte dit in de diepste diepten van zijn hart te bewaren:

1. Hij (de Führer) zou de slag die moest leiden tot de totale vernietiging van het Judeo-Communistische rijk in Europa tot het eind toe voeren.
2. Op zeker ogenblik, het was nu onmogelijk precies te zeggen wanneer maar in elk

geval binnenkort, zouden de Duitse legers in de loop van dit gevecht de zuidelijke grenzen van Kaukasië bereiken.

3. Zodra dit gebeurd was, zou de Führer uit zichzelf aan de Arabische wereld de verzekering geven dat het uur van de bevrijding gekomen was. Het doel van Duitsland zou alleen zijn de vernietiging van het Joodse element dat zich, onder bescherming van de Britse macht, in het Arabische gebied gevestigd had. Op dat tijdstip zou de Moefti de meest gezaghebbende spreekbuis voor de Arabische wereld zijn. Het zou dan zijn taak zijn het sein te geven voor de Arabische acties die hij in het geheim had voorbereid. Tegen die tijd zou Duitsland een Franse reactie ten aanzien van zo'n verklaring kunnen negeren. . . .

Schmidt."

13. DE IDEALEN VAN DE ARABISCHE LIGA.

Gedeelten uit een toespraak die op 4 januari 1946 in Cairo gehouden is door Abd al-Rahman Azzam, toenmalig secretaris-generaal van de Liga.

*

"Indien u mij zoudt vragen wat deze nieuwe Arabische Liga inhoudt, zou ik antwoorden dat ze de kern vormt waaromheen ik . . . grote verwachtingen heb gebouwd. In deze wereld komt alles voort uit een klein begin, dat daarna groeit en volwassen wordt. Alles wijst erop dat onze eenheid in de Liga zal uitgroeien tot iets groots. Als de Liga onder de huidige omstandigheden geen grote projecten kan aanpakken, komt dit omdat haar tegenwoordige organisatie beperkt is en is vastgelegd in het pact; maar zelfs dit pact geeft ruimte voor samenwerking. Het is een pact dat andere als een ideaal zouden kunnen nemen, want in de schaduw ervan werken wij samen volgens het principe dat alle staten gelijk zijn. In onze Liga onderscheiden wij geen grote of kleine staten; Egypte bijvoorbeeld, van al deze staten de grootste, de meest ontwikkelde en de rijkste, is in mijn ogen volledig gelijk aan zijn kleinste broederstaat, of dit nu Libanon is of Transjordanïë. Volgens dit grondbeginsel werken wij samen en de Verenigde Naties zouden aan ons een voorbeeld kunnen nemen.

Hopelijk zullen de Verenigde Naties nog eens beseffen dat er in de samenwerking tussen mensen geen sprake kan zijn van klein of groot. Wij werken samen om de onderlinge vrede te bewaren en om elkaar gelukkig te maken. . . , om onze economieën te verbeteren — om verbetering te brengen in onze culturele en sociale omstandigheden en om te zijner tijd te komen tot de opbouw van ons verenigd maatschappelijk bestaan.

Wat de vrijheid en de onafhankelijkheid van de Arabische volken betreft: dat is een kwestie van vandaag en van morgen. De Arabieren wensen niet door de imperialisten overheerst te worden en sedert de oprichting van hun Liga hebben ze voortdurend gestreden om hun vrijheid te verwezenlijken. De leiders van de Arabieren in de verschillende gebieden hebben nimmer nagelaten. . . de terugtrekking te eisen van de vreemde troepen op hun grondgebied of de eis te stellen dat die troepen alle Arabische gebieden ontruimen. . .

Zonder twijfel zult u zich herinneren dat de Arabische Liga het laatste halfjaar in botsing is gekomen met de Joden. Het was een hevige botsing met een zwak en verstrooid volk dat van alle volkeren het meeste recht heeft op onze sympathie, want het gaat hier om onze vervolgte verwanten. De gehele geschiedenis door zijn wij hun broeders en beschermers geweest. Zij zijn het slachtoffer geworden van het rampzalige zionisme, het zionisme dat de Britten aanvankelijk met hun bajonetten en de Amerikanen met hun geld, hebben gesteund opdat het zionisme in een Arabisch land een vreemde, imperialistische staat zou kunnen opbouwen. De zionisten zijn een vloek voor de Joden zelf en inderdaad ook voor ons, Arabieren. Wij bieden de Joden nog steeds een vriendenhand en wij wensen niet medeplichtig te zijn aan de misdaad van hun vervolging. . .

Tenslotte hoop ik dat ik u niet heb vermoeid, en vraag ik u de doeleinden van deze Liga nog eens in eenvoudige, gemakkelijke woorden te mogen samenvatten.

Wij, Arabieren, wensen geen strijd en geen vijandschap tussen rassen, sekten of klassen. Wie in onze streken heeft gewoond wie in onze cultuur is groot gebracht en wie prat gaat op onze eer is een van ons. Wij geloven in het buiten de wet stellen van de oorlog en zijn van mening dat deze wereld geen nieuwe oorlog kan verdragen, omdat nieuwe oorlogen de ondergang van de beschaving zouden betekenen. Wij weigeren daarom onze medewerking

aan het beginnen van oorlogen en wij weigeren ook mee te werken op basis van imperialisme, uitbuiting, overheersing of verovering. Wij verlangen naar broederschap in deze wereld, en wij geloven dat de aarde één land is, bewoond door mensen wier opdracht het is gelukkig te zijn en met elkaar samen te werken, waarbij de rijken de armen steunen en de sterken de zwakken. We nemen deel aan de Organisatie der Verenigde Naties, zodat wij kunnen meewerken aan de opbouw van een nieuwe, verenigde, welvarende en samenwerkende wereld.

Onze oproep is oprecht voor God en onze boodschap is de boodschap van liefde en verbroedering. Mijn laatste woord tot u is het onsterfelijke eerste woord dat Umar sprak tot Amr, de veroveraar van Egypte na de nederlaag van de twee rijken: "Waarom hebt ge mannen in slavernij gevoerd, terwijl toch hun moeders hen gebaard hebben in de vrije wereld?"

14. TWEE PALESTIJNSE STATEN; DE RESOLUTIE NO. 181 VAN DE ALGEMENE VERGADERING VAN DE VERENIGDE NATIES VAN 29 NOVEMBER 1947.

Hieronder volgt een gedeelte van de resolutie:

- "— Het mandaat over Palestina zal zo snel mogelijk worden beëindigd, doch in geen geval later dan 1 augustus 1948.
- De strijdkrachten van de mandataris zullen in toenemende mate uit Palestina worden teruggetrokken; de terugtocht zal zo spoedig mogelijk worden voltooid, doch in geen geval later dan 1 augustus 1948. De mandataris zal de (VN-) commissie (voor Palestina) tevoren en zo vroeg mogelijk in kennis stellen van zijn voornemen het mandaat te beëindigen en zich uit beide gebieden terug te trekken. De mandataris zal alles in het werk stellen om een gebied, gelegen in het territorium van de Joodse staat, en omvattend een zeehaven met achterland die faciliteiten kan verschaffen voor een behoorlijke immigratie, zo vroeg mogelijk te ontruimen, doch in geen geval later dan 1 februari 1948.
- Twee maanden nadat de terugtrekking van de strijdkrachten van de mandataris zal zijn voltooid, doch in geen geval later dan 1 oktober 1948, zullen de onafhankelijke Arabische en Joodse Staten en het Bijzondere Internationale Bestuur voor de stad Jeruzalem in het leven worden geroepen.
- De periode tussen de aanvaarding door de Algemene Vergadering van haar aanbeveling inzake de Palestijnse kwestie en de vestiging van de onafhankelijke Arabische en Joodse Staat zal een overgangperiode zijn.
- De Voorlopige Regering van elk van de staten zal niet later dan twee maanden na de terugtrekking van de strijdkrachten van de mandataris verkiezingen houden voor de constituerende vergadering die op democratische wijze zullen worden ingericht. . . ."

15. DE ONAFHANKELIJKHEIDSVERKLARING VAN ISRAËL.

Op 14 mei 1948 proclameerde David Ben Goerion in een vergadering van de voorlopige staatsraad te Tel Aviv de stichting van de staat Israël.

Hieronder volgt een deel van de door hem voorgelezen onafhankelijkheidsverklaring.

*

"Het land Israël was de bakermat van het Joodse volk. Hier verwierf het zijn geestelijke, godsdienstige en nationale karakter. Hier verwierf het zijn onafhankelijkheid en schiep het een cultuur van nationale en mondiale betekenis. Hier heeft het de wereld het Boek der Boeken geschonken.

Uit het land Israël verstoten, is het Joodse volk in alle landen der verstrooiing nochtans het land Israël trouw gebleven. Nooit hield het op voor zijn terugkeer en voor het herstel der nationale vrijheid te bidden en daarop te hopen.

Gedragen door het besef van die historische band, trachtten de Joden van elke nieuwe generatie in het oude land opnieuw wortel te schieten; voor wat de laatste generaties betreft zijn zij massaal naar hun land weergekeerd. Pioniers, vluchtelingen en verdedigers deden de wildernis bloeien, brachten de Hebreeuwse taal opnieuw tot leven en bouwden steden en dorpen. Zij stichtten een groeiende gemeenschap, economisch en cultureel hun eigen meesters, vredelievend doch tot verdediging bereid, en alle bewoners van het land schonken zij de zegen van de vooruitgang. Vrij en onafhankelijk te zijn, daartoe waren zij besloten. . . .

De vernietiging in Europa van miljoenen Joden thans in onze tijd heeft boven elke twijfel uit de dringende noodzaak bewezen van een oplossing van het probleem der Joodse vreemdelingschap en afhankelijkheid door hernieuwde stichting van de Joodse staat in het land Israël — een staat die de poorten van het eigen land voor elke Jood wijd open zou stellen en die aan het Joodse volk de status zou schenken van een gelijk berechtigde natie binnen het grote geheel der volkerenfamilie.

Trots alle moeilijkheden, belemmeringen en gevaren zijn de overlevenden van het nazi-bloedbad in Europa, tezamen met Joden uit andere landen, het land Israël binnengestroomd om zich daar een waardig, vrij leven van eerlijke arbeid in het eigen land van hun volk te verzekeren.

In de Tweede Wereldoorlog heeft de Joodse gemeenschap in het land Israël aan de strijd der vrijheids- en vredelievende naties tegen de boze nazi-machten deelgenomen. Door haar bijdrage tot de oorlog en door de offerdood van haar soldaten heeft zij het recht verworven onder de staten te worden opgenomen die de Verenigde Naties hielpen oprichten. . . .

Zo zijn wij—, leden van de Nationale Raad, die het Joodse volk in het land Israëls en de zionistische beweging vertegenwoordigen, hier dan op de dag dat het Britse mandaat over Palestina afloopt, bijeengekomen:

bij dezen proclameren wij krachtens ons natuurlijke en historische recht en krachtens het besluit van de Algemene Vergadering der Verenigde Naties de Stichting van een Joodse staat in het land Israël, en daarmee van de staat Israël.

Wij besluiten dat van het ogenblik waarop het mandaat ten einde loopt te middernacht van de Sabbat, de zesde dag van de maand Ijar van het jaar 5708, de 15de dag van de maand mei van het jaar 1948, tot aan de vestiging van een gekozen staatsgezag in overeenstem-

ming met een grondwet, waartoe de gekozen wetgevende vergadering uiterlijk 1 oktober 1948 zal moeten besluiten, de Nationale Raad als voorlopige Staatsraad zal regeren; verder zal de executieve van die Staatsraad de voorlopige regering van de Joodse staat in het leven roepen, waarvan de naam Israël zal zijn.

De staat Israël zal openstaan voor Joodse immigratie en de verstrooiden verzamelen. Hij zal zich tot taak stellen het land ten bate van al zijn bewoners te ontwikkelen. Hij zal op de grondslagen van vrijheid, vrede en gerechtigheid verrijzen, zoals Israëls profeten dat hebben voorzien. Hij zal over de volledig gelijke maatschappelijke en politieke rechten van al zijn burgers waken, zonder onderscheid van geloof, ras of geslacht. Hij zal de vrijheid van godsdienst en geweten, van taal, opvoeding en cultuur garanderen. Hij zal de heilige plaatsen van alle religies beschermen. Hij zal trouw zijn aan de beginselen en het handvest van de V.N. De staat Israël zal tot samenwerking met de organen en vertegenwoordigers van de Verenigde Naties bereid zijn teneinde het besluit van de Algemene Vergadering van 29 november 1947 uit te voeren; hij zal medewerken aan de oprichting van een economische unie voor het gehele land Israël.

Wij roepen de Verenigde Naties op het Joodse volk bij de opbouw van zijn staat te steunen en de staat Israël in de grote volkerenfamilie op te nemen.

Ook met het oog op de felle aanvallen waaraan wij in de laatste maanden waren blootgesteld, roepen wij de zonen van het Arabische volk die in Israël leven op de vrede te bewaren en aan de opbouw van de staat, op grondslag van volledige en gelijke burgerrechten en vertegenwoordiging in alle voorlopige en permanente lichamen, deel te nemen.

Wij strekken de hand van vrede en goede nabuurschap uit naar alle staten en volken om ons heen en roepen hen op tot samenwerking met de onafhankelijke Joodse natie in een geest van wederzijdse hulpvaardigheid. De staat Israël is bereid tot de ontwikkeling van het gehele Nabije Oosten bij te dragen.

Wij roepen het Joodse volk in de verstrooiing op deel te hebben aan ons streven tot bevordering van immigratie en opbouw en ons terzijde te staan bij ons ingespannen pogen om het eeuwenoude verlangen naar Israëls verlossing te verwerkelijken.

In het vaste geloof in de Rots van Israël ondertekenen wij hierbij deze proclamatie in de vergadering van de Voorlopige Staatsraad op vaderlandse grond in de stad Tel Aviv, deze Sabbat, de 15de dag van de maand Ijar 5708, de 15de dag van de maand mei 1948."

Het onderschrift van deze tekening in het Zwitserse blad *Die Weltwoche* van 21 mei 1947 luidde (vertaald): De vuurproef van de Verenigde Naties.

Tekening van David Low in de *Manchester Guardian* van 4 februari 1949.

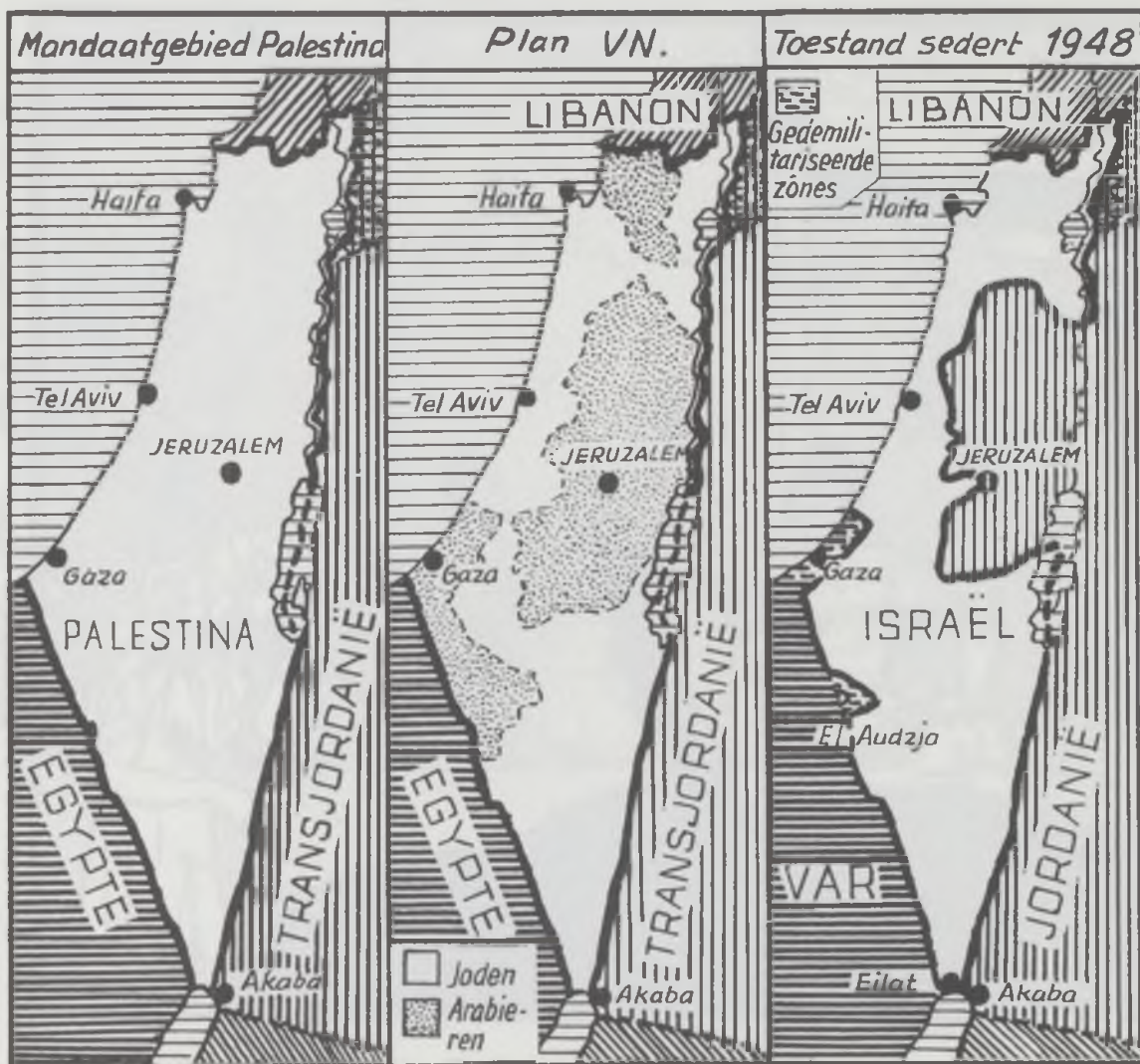

TRIUMPH—AND DEFEAT

16. DRIE KAARTJES

Het mandaatgebied Palestina,
Het plan van de V.N. (1947),
De toestand sedert 1948.

*

17. DE WET OP DE TERUGKEER.

Met algemene stemmen is deze wet door de Knesset (= Israëlsche Parlement) aangenomen op 5 juli 1950.

"De wet op de terugkeer bepaalt:

1. Elke Jood heeft het recht naar het land (Israël) te immigreren.
2. (a) De immigratie zal geschieden op basis van immigratievergunningen.
(b) Immigratievergunningen zullen aan iedere Jood verstrekt worden die de wens te kennen geeft om zich in Israël te vestigen, behalve wanneer de Minister van Immigratie ervan overtuigd is dat de aanvrager:
 - (i) tegen het Joodse volk handelt; of
 - (ii) een bedreiging zou kunnen zijn voor de openbare gezondheid of de staatsveiligheid.
3. (a) Een Jood die naar Israël komt en na zijn aankomst het verlangen kenbaar maakt zich er te vestigen, kan in Israël een immigratiebewijs verkrijgen.
(b) De uitzonderingen opgesomd in artikel 2 (b) zijn ook van toepassing op de uitgifte van immigratiebewijzen, maar men zal niet als een bedreiging voor de openbare gezondheid beschouwd worden als men na zijn aankomst in Israël een ziekte heeft opgelopen.
4. Iedere Jood die naar dit land is gemigreerd alvorens deze wet van kracht wordt, en iedere Jood die in dit land geboren is hetzij voordat hetzij nadat de wet van kracht is geworden, geniet dezelfde status als enig persoon die op grond van deze wet hierheen gemigreerd is.
5. De Minister van Immigratie wordt de uitvoering van deze wet opgedragen en hij kan de regelingen treffen terzake de uitvoering van de wet en terzake van de uitgifte van immigratievergunningen en immigratiebewijzen."

18. AHMED SHUKAIRY OVER DE PALESTIJNSE VLUCHTELINGEN.

Gedeelten uit een redevoering die Shukairy als lid van de delegatie van Saoedi-Arabië in 1958 in de Verenigde Naties gehouden heeft.

"De vijf beginselen.

Na het vluchtelingenprobleem uitvoerig geschilderd te hebben tegen de achtergrond van de acties van de Verenigde Naties, van de verzoeningscommissie en de hulporganisatie, komen we aan de kern van deze kwestie. Wat nu? Welke oplossing is er? In alle nederigheid gesteld, dit is de vraag die onze aandacht moet krijgen en roept om onze acties; en ik zal pogen zonder omhaal van woorden hier antwoord op te geven.

Want als de bestemming van een geheel volk ervan afhangt, als het gaat om de fundamentele mensenrechten, en als tenslotte de wereldvrede ermee gemoeid is, dan kan onze benadering niet te fijngevoelig zijn.

De nood vereist hier eerlijke en openhartige, zelfs scherpe, taal. Daarom is het onze plicht deze kwestie in de voor ons zo groot mogelijke openhartigheid te behandelen.

In deze geest, mijnheer de voorzitter, stel ik voor nu drie zaken aan de orde te stellen: de oplossing van het probleem, de fundamentele beginselen die eraan ten grondslag liggen en de maatregelen en sancties die nodig zijn om de oplossing tot uitvoering te brengen.

Wanneer ik begin met het fundamentele beginsel dat van de oplossing ten grondslag ligt, moet ik herhalen, tot vervelens toe, dat deze fundamentele beginselen de enige basis voor de oplossing van het vluchteling vraagstuk vormen. Hoe we het probleem ook bekijken, geen enkele oplossing kan tot een vreedzame regeling leiden tenzij deze ten volle de volgende vijf beginselen in zich heeft:

Ten eerste: De de facto situatie zoals deze door Israël geschapen is, is een volledig onacceptabel uitgangspunt voor de oplossing van het Palestijnse probleem in het algemeen, of van het vluchtelingen vraagstuk in het bijzonder. De de facto situatie is het fait accompli van militaire actie welke geen niet-bestaande rechten schept of reeds bestaande rechten krachteloos maakt.

Ten tweede: De rechten van de vluchtelingen op hun woonplaatsen en thuisland hebben niets te maken met, of zijn in enigerlei opzicht afhankelijk van, de toestemming of weigering van Israël. De rechten zijn natuurlijk, inherent en uit zich zelf bestaand. Zij zijn niet verleend, zelfs niet door de Verenigde Naties, laat staan door Israël.

Zij kunnen niet ontkracht worden, zelfs niet door de Verenigde Naties, laat staan door Israël.

Zij zijn deel van de vluchtelingen; zij berusten bij de vluchtelingen. Derhalve, met of zonder toestemming, het zijn hun rechten, die niet worden verleend, die onweerstaanbaar zijn en ondeelbaar.

Ten derde: Nieuwe vestiging, reïntegratie, rehabilitatie of dergelijke projecten, het doet er niet toe met welke bedoelingen, zijn uit zich zelf geen oplossing. Zij zouden niet als doeleinden gepland of ten uitvoer gebracht mogen worden, maar louter als middelen om aan de wettige verlangens van de vluchtelingen tegemoet te komen en om enige inhoud te geven aan het inherente recht op hun thuisland.

Ten vierde: Het hulpprogramma voor de vluchtelingen is geen oplossing voor het probleem, en het is ook geen plaatsvervangende oplossing, hoe lang het ook wordt voortgezet. Het is een humanitaire maatregel zonder politieke implicaties.

Ten vijfde: Arbeidsprojecten en zelfvoorzieningsprogramma's zijn geen oplossing; zij zijn ook geen oplossing om de oplossing te ontlopen. Zelfvoorzienend en onafhankelijk, een vluchteling blijft een vluchteling en zijn status blijft een internationaal probleem tot er een definitieve en bevredigende oplossing voor gevonden wordt. . . .

Ik zal derhalve heel duidelijk stellen tegenover de Commissie in het algemeen en de geachte afgevaardigde van de Verenigde Staten in het bijzonder, dat wij ons zullen verzetten tegen elke poging die direct of indirect in enigerlei mate het recht van de vluchtelingen op repatriëring aantast

Met deze vijf beginselen in gedachte, kan ik me nu richten op de oplossing van het probleem. Ik zou haast zeggen, we hoeven in het geheel niet naar een oplossing te zoeken. De oplossing is er. Het is de repatriëring en niet anders dan de repatriëring. Dat is de enige oplossing die het Handvest geen oneer maar zeker eer brengt. Het is de enige oplossing die de resolutie van de V.N. niet ontkracht, maar juist ondersteunt. Het is de enige oplossing die de verklaring van de rechten van de mens niet beschaamt maar eer aandoet. Tenslotte is het de enige oplossing die een investering in de vrede betekent en het vertrouwen in deze organisatie bevestigt. . . ."

19. BIJDAGEN (IN U.S. \$) AAN DE UNITED NATIONS RELIEF AND WORKS AGENCY FOR PALESTINE REFUGEES IN THE NEAR EAST (U.N.R.W.A.) VAN ENIGE STATEN VAN HET MIDDEN-OOSTEN IN DE PERIODE 1950-1974.

Egypte	5.483.656
Irak	975.228
Israël	5.015.220
Jemen	750
Jordanië	3.396.332
Koeweit	3.382.860
Libanon	1.133.566
Saoedi-Arabië	5.393.081
Syrië	2.186.425

20. "DE AGRESSOR. . . , NOVEMBER 1956."

Tekening van Behrendt in het *Algemeen Handelsblad*, november 1956.

21. DE NAASTING VAN HET SUEZ-KANAAL.

Gedeelten uit de bijna vier uur durende redevoering die de President van Egypte, Gamal Abdel Nasser, op 26 juli 1956 te Alexandrië voor een grote menigte hield.

*

"Op 7 november 1854 kwam Ferdinand de Lesseps in Egypte aan. Hij ging naar Mohammed Said Pasja, de Khedive. Hij zette zich naast hem neer en zei: "We willen het Suez-kanaal graven. Dat project zal U geld opbrengen. Het is een groot project en het zal Egypte uitmuntende inkomsten opleveren." . . .

Op 30 november 1854 had hij de concessie voor het kanaal al (van de Khedive) gekregen. In die concessie stond: "Onze vriend De Lesseps heeft ons gewezen op de verdiensten voor Egypte wanneer de Middellandse Zee en de Rode Zee door een scheepvaartkanaal met elkaar verbonden worden. Hij stelde ons op de hoogte van de mogelijkheid om voor dit doel een maatschappij op te richten waar de geldschietters deel van zouden uitmaken. Wij hebben met deze gedachte ingestemd en hebben goedgevonden om een maatschappij te stichten en te drijven om het Suez-kanaal tussen de twee zeeën te graven en te exploiteren." . . .

De Suez-kanaal Maatschappij werd opgericht en Egypte kreeg 44% van de aandelen. Egypte nam op zich de dwangarbeiders te leveren waarmee het graven van het kanaal moest geschieden, hiervan stierven er 120.000 zonder een cent te ontvangen. We betaalden De Lesseps ook opdat hij iets van de concessie zou opgeven. We gaven onze 15% winst op die we zouden ontvangen boven de winst die we op grond van onze 44% aandelen zouden krijgen. Zo was, in plaats van de bewering van De Lesseps tegenover de Khedive dat het kanaal voor Egypte was gegraven, Egypte eigendom geworden van het kanaal. . .

Toen leende Egypte geld. Wat gebeurde? Egypte moest tijdens de regering van Ismail, zijn 44% aandelen in de Maatschappij verkopen. Direct trachtte Engeland de aandelen te kopen. Het land kocht ze voor 4 miljoen Pond. En toen gaf Ismail zijn 5% van de Maatschappijwinst op als de Maatschappij enige concessies die ze had verworven weer afstond. Vervolgens verplichtte men Ismail de 5% winst die hij had afgestaan te betalen aan Engeland. Dat was meer dan 4 miljoen Pond. Met andere woorden, Engeland kreeg Egypte's 44% van de aandelen in de Maatschappij voor niets. Dit gebeurde een eeuw geleden. Zal de geschiedenis van verraad en bedrog zich herhalen? Zal economische onafhankelijkheid . . . of economische overheersing en controle oorzaak zijn van de vernietiging van onze politieke onafhankelijkheid en vrijheid?

Broeders, de geschiedenis kan zichzelf niet herhalen. Vandaag herhalen we niet wat in het verleden gebeurde. We kennen de sporen van het verleden uit. We bouwen ons land op een stevige en gezonde basis.

Wanneer we terugzien doen we dat om het kwaad uit het verleden uit te wissen dat oorzaak was van ons onderdrukt zijn, en we doen dat om de sporen uit het verleden dat ondanks onszelf en door het imperialistische verraad en bedrog heeft plaatsgevonden, uit te wissen.

Vandaag is het Suez-kanaal, waar 120.000 zonen van ons land hun leven verloren bij de dwangarbeid aan het kanaal, en waar wij 8 miljoen Pond voor hebben betaald, een staat in de staat geworden. Het heeft ministers en kabinetten vernederd.

Met geweld heeft Engeland onze rechten ingepikt, onze 44% aandelen. Van het begin af

aan tot nu toe strijkt Engeland de winsten van deze aandelen op. Alle landen en aandeelhouders ontvangen hun winst . . .

De inkomsten van de Suez-kanaal Maatschappij bereikten in 1955 de 35 miljoen Pond, of 100 miljoen Dollar. Hiervan krijgen wij, die 120.000 mensen bij het graven van het kanaal verloren hebben, slechts 1 miljoen Pond of 3 miljoen Dollar! Dat is nu die Suez-kanaal Maatschappij die voor Egypte en haar welzijn het kanaal had gegraven!

Weet U hoeveel financiële bijstand Amerika en Engeland ons aanboden voor de komende vijf jaar? 70 miljoen Dollar. Weet U wie die 100 miljoen Dollar, de inkomsten van de Maatschappij, ontvangen ieder jaar? Die krijgen zij natuurlijk . . . Wij zullen het verleden niet herhalen. Wij zullen het uitwissen door ons recht op het Suez-kanaal te herstellen. Dit is ons geld. Dit kanaal is eigendom van Egypte . . .

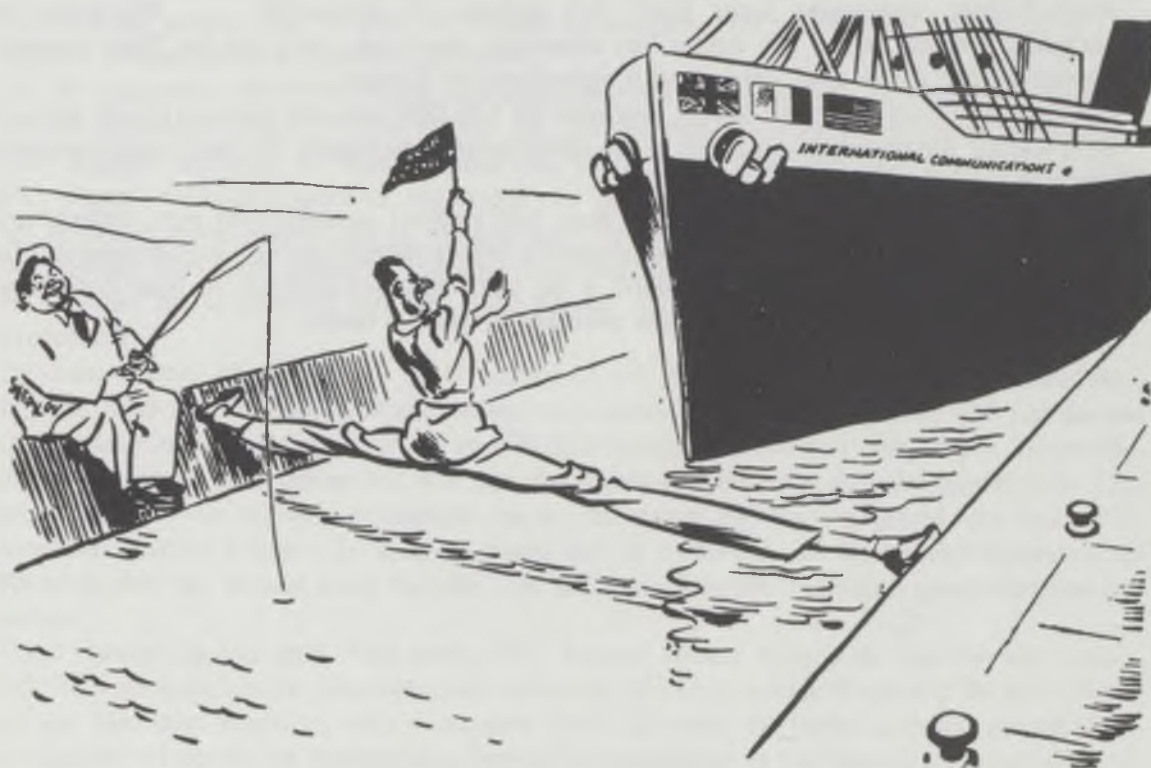
Dit kanaal is door Egypte's zonen gegraven en 120.000 van hen stierven bij dit werk. De Suez-kanaal Maatschappij in Parijs is een oplichtersmaatschappij. Ze heeft onze concessies gestolen. . .

Daarom heb ik vandaag de volgende, door het kabinet aangenomen wet ondertekend: Artikel 1 van het decreet luidt: "De universele Maatschappij van het Suez-zee-kanaal (een Egyptische maatschappij op aandelen) is bij deze genationaliseerd. Al haar bezittingen, rechten en verplichtingen zijn bij deze overgegaan naar de Natie . . ."

Een Britse visie op de actie van Nasser ten aanzien van het Suez-kanaal.

Tekening van David Low in de *Manchester Guardian*, 1956. Op de vlag die Nasser in zijn hand houdt staat "Arab Nationalism". De hengelaar is de Russische diplomaat Shepilov.

*

THE COLOSSUS OF SUEZ

Een Nederlandse kijk op de nationalisatie van de Suez-Kanaal-Maatschappij. Een tekening van Behrendt in het *Algemeen Handelsblad*, 1956.

Een Zwitserse tekening in *Die Weltwoche* van 2 augustus 1956 naar aanleiding van de naasting door Nasser van de Suez-Kanaal-Maatschappij. Het onderschrift was: "Breitseite gegen Westen".

*

Een Duitse prent nadat het Suez-kanaal in april 1957 heropend was.

Preis 60 Pfg.

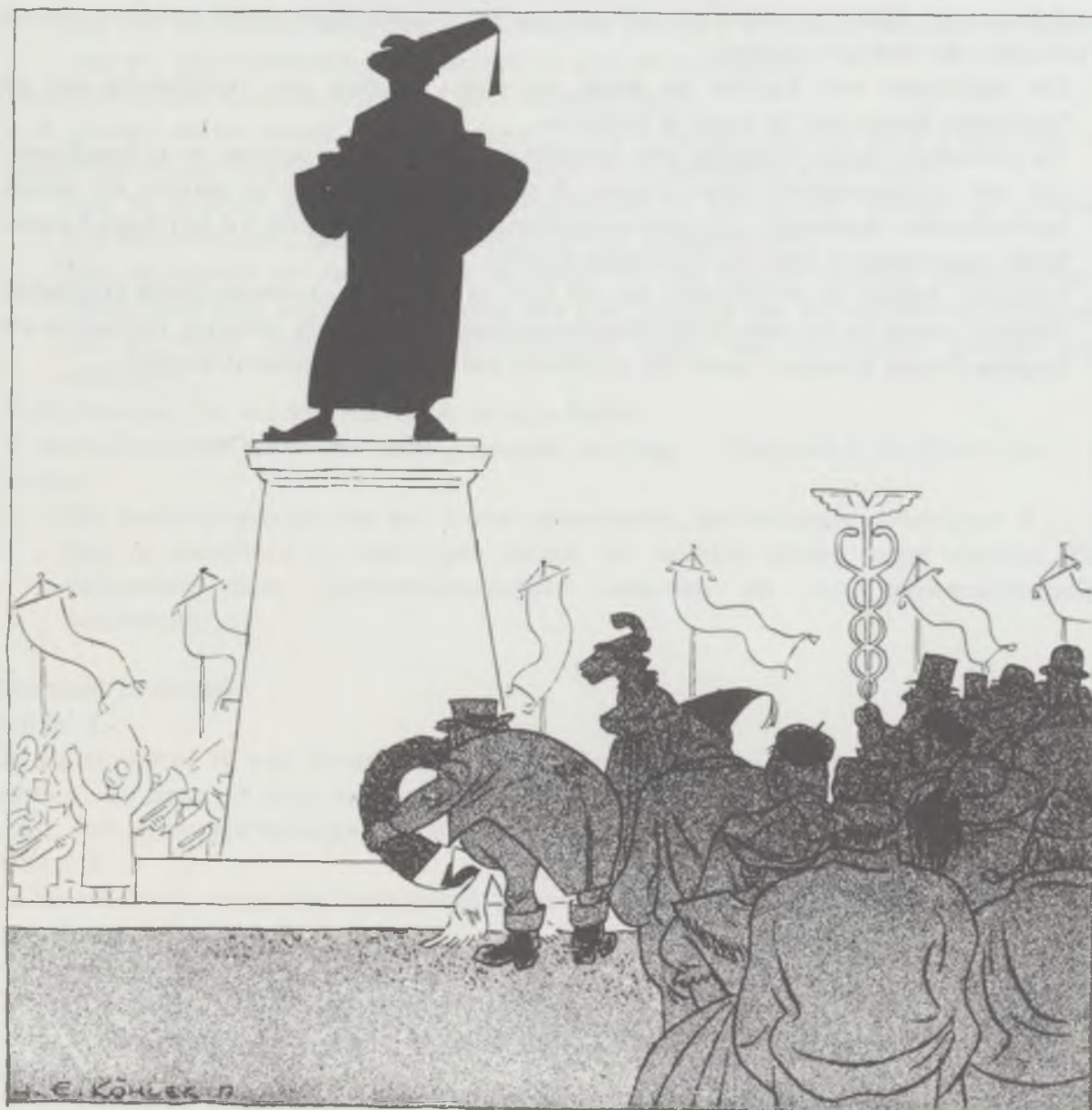
SIMPLICISSIMUS

Jahrgang 1957 Nummer 15

Herausgegeben von Olaf Iversen

München, den 13. April 1957

Der Löwe von Suez

Nach 88 Jahren wird der Suezkanal zum zweitenmal feierlich eröffnet.

22. EDEN EN DE SUEZ-CRISIS (1956).

Tijdens de Suez-crisis in het najaar van 1956 werd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties een resolutie aangenomen tegen de Britse en Franse acties in Egypte. Op 3 november 1956 richtte Sir Anthony Eden, de Britse Eerste Minister, zich tot het Lagerhuis, over het antwoord van de Britse regering op deze V.N.-resolutie.

*

"De Britse en Franse regeringen hebben de resolutie die door de Algemene Vergadering op 2 november is aangenomen zorgvuldig overwogen.

Zij handhaven hun standpunt dat directe politionele actie geboden was om een eind te maken aan de vijandelijkheden die het Suez-kanaal bedreigen, om hervatting van deze vijandelijkheden te voorkomen en om de weg te banen voor een uiteindelijke oplossing voor de Arabisch-Israëliische oorlog die de wettige belangen van zo vele landen bedreigt.

Zij verklaren zich alleszins bereid de militaire acties te beëindigen zodra aan de volgende voorwaarden kan worden voldaan:

1. De regeringen van Egypte en Israël stemmen in met een strijdmacht van de Verenigde Naties om de vrede te bewaren.
2. De Verenigde Naties besluiten een dergelijke strijdmacht te vormen en te handhaven tot een vredesovereenkomst tussen Arabieren en Israëli's is bereikt en totdat bevredigende regelingen zijn overeengekomen met betrekking tot het Suez-kanaal, beide gegarandeerd door de Verenigde Naties.
3. Intussen, totdat de strijdmacht van de V.N. is gevormd, stemmen beide strijdende partijen ermee in dat aanstonds detachementen van beperkte omvang, bestaande uit Engelse-Franse troepen, tussen de strijdende partijen gestationeerd worden . . ."

23. UIT HET PROGRAMMA VAN DE BA'ATH-PARTIJ.

De Ba'ath-partij, die in 1942 in Syrië werd opgericht en de Arabische eenheid in haar vaandel voert, heeft vooral na 1945 een rol gespeeld in een aantal Arabische landen. Haar ambitieuze programma heeft zij overigens nooit kunnen verwezenlijken.

*

"Grondprincipes

Eerste Principe: Eenheid en vrijheid van de Arabische Natie.

De Arabieren vormen één natie. Deze natie heeft het natuurlijk recht in één staat te leven, en de vrijheid haar eigen lot te bepalen . . . Derhalve is de Ba'ath-partij van mening:

1. Dat het Arabische vaderland een ondeelbare politieke en economische eenheid vormt . . .
2. Dat de Arabische natie een culturele eenheid vormt . . .
3. Dat het Arabische vaderland de Arabieren behoort. Zij alleen hebben het recht te regeren, zijn rijkdommen te verdelen en zijn lot te bepalen.

Tweede Principe: Karakteristiek van de Arabische Natie.

De Arabische Natie wordt gekarakteriseerd door waarden die het gevolg zijn van haar opeenvolgende wedergeboorten . . . Derhalve is de Ba'ath-partij van mening:

1. Dat de vrijheid van woord, van vergadering en van geloof, evenals de artistieke vrijheid heilig zijn. Geen enkele overheid kan ze beperken.
2. Dat de waarde der burgers, als de gelijkheid der kansen eenmaal gewaarborgd is, uitsluitend mag worden afgemeten aan hun bijdrage aan de verdere vooruitgang en het tot bloei brengen van de Arabische natie, met voorbijzien van elk ander criterium.

Derde Principe: De zending van de Arabische Natie.

De Arabische natie heeft een eeuwigdurende zending. . . Derhalve is de Ba'ath-partij van mening:

1. Dat kolonialisme en alles wat ermee samenhangt, een misdadig verschijnsel is . . .
2. Dat de mensheid in haar eigen belang een solidair geheel moet vormen. Ze is verbonden door gemeenschappelijke waarden en een gemeenschappelijke beschaving. . .

Algemene principes

Artikel 1.

De Ba'ath-partij is een Panarabische partij. Ze zal in alle Arabische landen afdelingen hebben. Ze bemoeit zich niet met plaatselijke politiek, behalve wanneer deze verband houdt met de hogere belangen van de Arabische zaak. . .

Artikel 3

De Ba'ath-partij is een nationale partij. Ze is van mening dat het nationalisme een levende en eeuwige werkelijkheid is. . .

Artikel 4

De Ba'ath-partij is een socialistische partij. Ze is van mening dat het socialisme een noodzakelijkheid is, een element dat voorkomt uit het Arabische nationalisme.

Artikel 5

De Ba'ath-partij is een volkspartij. Ze is van mening dat de soevereiniteit aan het volk behoort en dat alleen het volk de bron van alle gezag en leiding is. . .

Artikel 6

De Ba'ath-partij is een revolutionaire partij. Ze is van mening dat haar hoofddoelen, de wederopstanding van het Arabisch nationalisme en de invoering van het socialisme, niet bereikt kunnen worden zonder het middel van de revolutie en van de strijd . . .

Derhalve kiest de partij:

1. voor de strijd tegen het buitenlandse kolonialisme, teneinde het Arabische vaderland volledig en voorgoed te bevrijden;
2. voor de strijd voor de aaneensluiting van alle Arabieren in een onafhankelijke staat;
3. voor de vernietiging van de huidige, gebrekkige structuur, een vernietiging die alle sectoren van het intellectuele, economische, sociale en politieke leven zal moeten omvatten. . . "

24. DE "EISENHOWER-DOCTRINE"

Op 9 maart 1957 ondertekende President Eisenhower van de Verenigde Staten een besluit van het Congres dat bekend is geworden als de "Eisenhower-doctrine"; hieronder volgt een fragment uit het besluit.

*

"Senaat en Huis van Afgevaardigden van de Verenigde Staten van Amerika, in het Congres bijeen, besluiten: . . .

2. De President wordt bij deze gemachtigd om voor het gebied van het Midden-Oosten programma's voor militaire hulp ten behoeve van iedere natie of groep van naties die zulke hulp wensen, uit te voeren. Daarenboven zijn de Verenigde Staten van mening dat het handhaven van de onafhankelijkheid en integriteit van de volkeren van het Midden-Oosten een levensnoodzaak voor haar eigen nationale belangen en voor de wereldvrede is. De Verenigde Staten verklaren zich bereid, — indien de President beslist dat dit nodig is —, om strijdkrachten in te zetten ter ondersteuning van ieder van deze naties of groepen van naties — indien zij om zulk een hulp verzoeken — tegen gewapende agressie van de zijde van enig door het internationale Communisme gecontroleerde land. . . .

4. De President zal bovendien in het kader van de wettige regelingen en opgestelde politieke uitgangspunten van de internationale strijdmacht van de Verenigde Naties in het Midden-Oosten, diensten en militaire hulp ter beschikking stellen om een bijdrage te leveren tot het handhaven van de wapenstilstand in dit gebied."

In deze tekening gaf de Britse tekenaar Vicky in januari 1957 zijn visie op de nieuwe politiek van Eisenhower (op de kameel zittend) en Dulles (de man die de kameel leidt).

*

"Gee, Ike, look! Somebody must have been here before us. . ."

Onderstaande tekening is van een andere Britse karikaturist en verscheen in het *Algemeen Dagblad* van 4 mei 1957.

*

HET ONBEHAGEN VAN DE ENGELSEN

Met een zeker gevoel van onbehagen hebben de Engelsen gezien hoe de Verenigde Staten optreden in het Midden-Oosten. Zij hebben de neiging, de Amerikaanse actie uit te leggen als een poging, zich in het Midden-Oosten te nestelen, zoals de Engelsen zelf er tot voor kort hebben gezeten. De tekenaar Giles gaf in deze tekening zijn visie op deze kwestie.

Voor zo ver ik er uit wijs kan worden, probeert hij zes van zijn vrouwen en een kameel te ruilen voor een slof sigaretten”.

25. SPECIALE BOODSCHAP VAN PRESIDENT EISENHOWER GERICHT TOT HET CONGRES VAN DE VERENIGDE STATEN OP 15 JULI 1958.

De crisissituatie in Libanon leidde in de zomer van 1958 tot een burgeroorlog in zakformaat. Om zijn wankelende positie te redden riep President Chamoun van Libanon de hulp in van de Verenigde Staten. In juli 1958 landde een contingent Amerikaanse mariniers op de Libanese kust — een militaire maatregel die nog datzelfde jaar ongedaan werd gemaakt.

*

“Aan het Congres van de Verenigde Staten,

Op 14 juli 1958 ontving ik van de president van de republiek Libanon een dringend verzoek tot het doen stationeren van een aantal strijdkrachten van de Verenigde Staten in Libanon. President Chamoun verklaarde dat de regering van Libanon zich niet zal kunnen handhaven indien door de Verenigde Staten niet onmiddellijk steun wordt verleend. Het verzoek van president Chamoun werd ingediend met de instemming van alle leden van het Libanese kabinet. Ik heb geantwoord dat wij aan het verzoek gevolg zouden geven, en op dit ogenblik is reeds een contingent mariniers van de Verenigde Staten in Libanon aangekomen. Indien noodzakelijk zal deze eerste troepenlanding door andere worden gevolgd. De strijdkrachten van de Verenigde Staten zullen worden teruggetrokken zodra de omstandigheden dat toelaten. . .

Na uiterst zorgvuldige overweging ben ik tot de slotsom gekomen dat, gegeven de ontwikkelingen in Irak*, de tot dusverre door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties getroffen maatregelen niet voldoende zijn voor het waarborgen van de onafhankelijkheid en integriteit van Libanon. In mijn overwegingen heb ik bovendien de kwestie betrokken van onze verantwoordelijkheid voor de bescherming van Amerikaanse burgers, van wie er zich ongeveer 2500 in Libanon bevinden. In afwachting van het treffen van passende maatregelen door de Verenigde Naties zullen de Verenigde Staten handelen in overeenstemming met hetgeen het Handvest van de Verenigde Naties als een inherent recht erkent: het recht van alle naties om samen te werken en hulp te zoeken wanneer dat noodzakelijk is voor het behoud van hun onafhankelijkheid. Ik herhaal dat wij onze strijdkrachten wensen terug te trekken zodra de Verenigde Naties verdere effectieve stappen hebben ondernomen tot het waarborgen van de Libanese onafhankelijkheid. Het is duidelijk dat de gebeurtenissen die zich in Libanon hebben voorgedaan, wijzen op indirecte agressie van buiten af en dat een dergelijke agressie de onafhankelijkheid en integriteit van Libanon in gevaar brengt.

Aangenomen mag worden dat de maatregel die thans wordt getroffen, ernstige consequenties kan hebben. Ik ben echter tot de weloverwogen en nuchtere conclusie gekomen dat deze actie, ondanks de eraan verbonden risico's, noodzakelijk is om de beginselen van rechtvaardigheid en internationaal recht te ondersteunen, waarvan vrede in een stabiele internationale orde afhankelijk zijn.

Onze regering heeft gevolg gegeven aan een verzoek tot steun van een kleine en vreedzame natie die lange tijd zeer nauwe vriendschappelijke betrekkingen met de Verenigde Staten heeft onderhouden. Bereidheid tot bijstand van een vriend in nood is een bewonderenswaardige karaktertrek van het Amerikaanse volk en in deze boodschap stel ik het Congres op de hoogte van de redenen waarom ik geloof dat de V.S. niet lijdelijk mogen toezien in

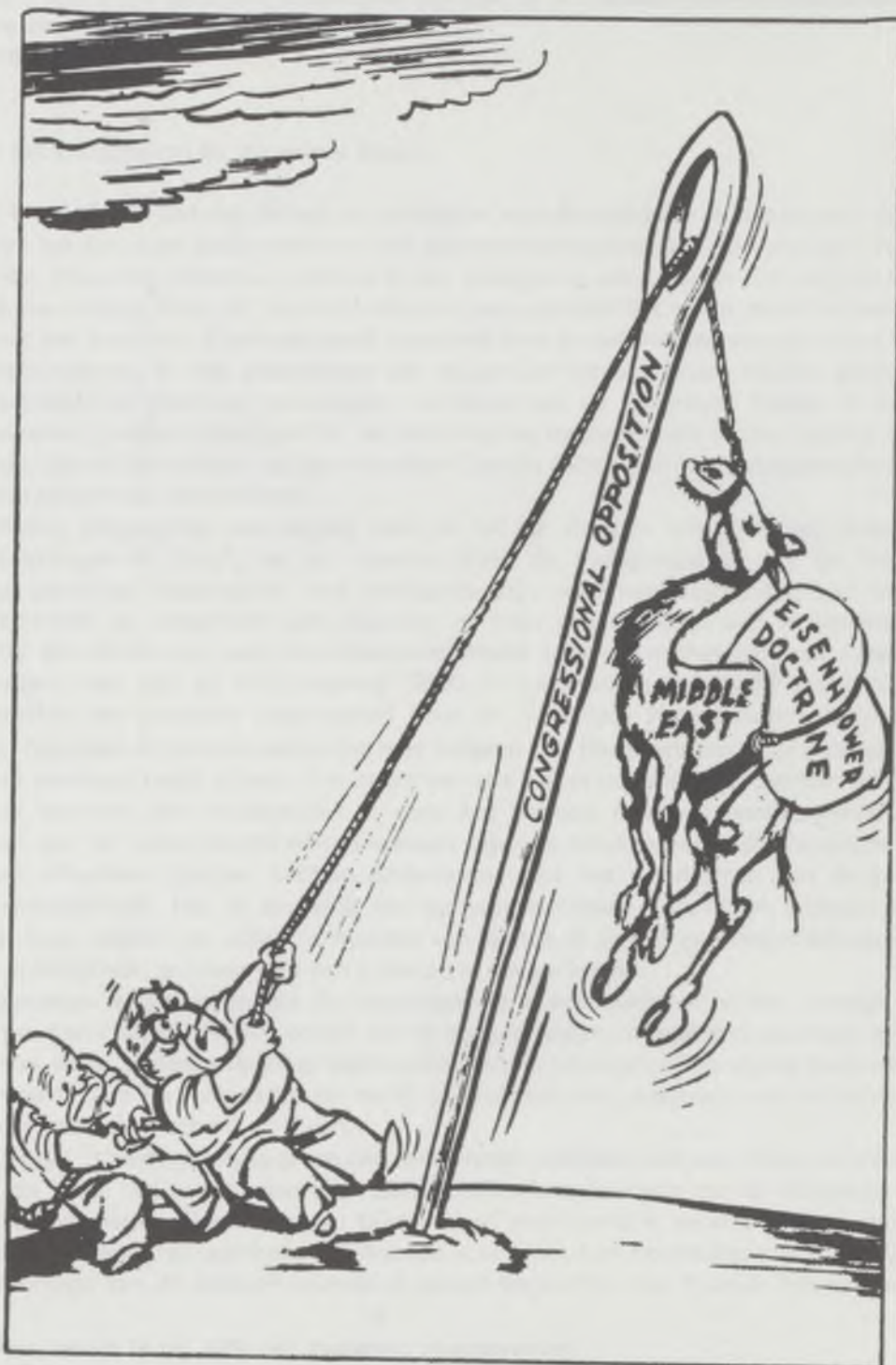
* In Irak had op 14 juli 1958 een staatsgreep plaatsgevonden.

dit uur van ernstig gevaar voor Libanon. Als wij gevolg geven aan het verzoek van een bevriende regering om haar te steunen bij het bewaren van haar onafhankelijkheid en bij het handhaven van wet en orde ter bescherming van het leven van Amerikaanse burgers, bevestigen en versterken wij tegelijkertijd de beginselen waarvan de veiligheid van de Verenigde Staten afhankelijk is.

Dwight D. Eisenhower''

Onderstaande prent is van de Amerikaanse karikaturist Valtman en gemaakt op de Eisenhower-doctrine, die de interventie van de Verenigde Staten moest rechtvaardigen. De meest linkse figuur is Eisenhower, voor hem zijn minister Foster Dulles.

26. JACHT OP GROOT WILD.

Niet alleen de Verenigde Staten maar ook de Sovjet-Unie probeerde grotere invloed in het Midden-Oosten te krijgen.

H.U. Steger tekende voor *Die Weltwoche* van 20 januari 1956 onderstaande karikatuur. Het bijschrift luidde: "Auf Grosstierfang im Mittler Osten. B und K umwerben die arabischen Staaten".

Tekening van H.M. Brockmann in het Duitse weekblad *Simplicissimus* van 27 april 1957. De figuur links is John Foster Dulles, de man rechts is Chroestsjov. Het onderschrift was: "An den Ufern des Nils. . ."

27. HET ONTWERP-HANDVEST VAN DE PALESTIJNSE BEVRIJDINGSORGANISATIE (P.L.O.).

Het handvest van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (P.L.O.) is, nadat overeenstemming bereikt was op een Arabische topconferentie in 1963, onder auspiciën van Egypte voorbereid door Ahmed Shukairy, een in Palestina geboren advocaat, die Saoedi-Arabië en later Syrië vertegenwoordigde bij de Verenigde Naties en uiteindelijk President van de P.L.O. werd. Hieronder volgen gedeelten uit het ontwerp.

*

1. Overeenkomstig dit handvest zal een organisatie opgericht worden onder de naam "de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie", en deze zal volgens haar verantwoordelijkheden optreden overeenkomstig de beginselen van de Nationale Grondwet en de artikelen van dit handvest.
2. Alle Palestijnen zijn van nature leden van de Bevrijdingsorganisatie en hebben de verplichting bij te dragen in de bevrijding van hun vaderland overeenkomstig ieders mogelijkheden en bekwaamheden.
3. Het Palestijnse volk vormt de voornaamste basis van deze organisatie; de organisatie zal, na haar oprichting, nauw en blijvend met het Palestijnse volk samenwerken om zich dusdanig te organiseren en te mobiliseren dat zij (de Palestijnen) in staat zijn de verantwoordelijkheid te dragen voor de bevrijding van hun gebied.
4. Totdat er geschikte voorwaarden zijn om vrije en algemene verkiezingen onder alle Palestijnen en in alle gebieden waarin zij verblijven te houden, zal de Bevrijdingsorganisatie opgezet worden in overeenstemming met de regels in dit handvest gesteld.
5. In dit handvest zullen de maatregelen opgesomd worden die moeten leiden tot het bijeenroepen van een Palestijnse Algemene Vergadering waarin vertegenwoordigd zullen zijn: alle Palestijnse facties, emigranten en oorspronkelijke bewoners, waarin opgenomen organisaties, maatschappijen, verenigingen, vakverenigingen en vertegenwoordigers van (Palestijnse) openbare meningen van verschillende ideologische aard; deze vergadering zal heten: "De Nationale Vergadering van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie."
6. Om het werk van de vergadering voor te bereiden en te vergemakkelijken, zal de Palestijnse vertegenwoordiger bij de Arabische Liga (dit is Ahmed Shukairy), na overleg met de verschillende Palestijnse facties, vorm geven aan: . . ."

28. ISRAEL BLIJFT PROVOCEREN.

Het Israëliësche Jordaanwater-project tot bevoeiing van de Negev-woestijn werd aanleiding tot grote opwinding in de Arabische wereld. Behrendt tekende in oktober 1963 onderstaande prent voor het *Algemeen Handelsblad*.

*

Prent van Opland in *De Volkskrant* van 6 januari 1967.

*

LOKALISEREN

„Mijnheer Oe Thant, we zijn nog geen meester van de brand...!”

30. STOP EEN TIJGER IN UW TANK

Tekening van Opland in *De Volkskrant* van 3 juni 1967.

*

STOP EEN TIJGER IN UW TANK

Met verontschuldiging aan de bekende oliemaatschappijen

31. DE VERNIETIGING VAN ISRAËL

Onderstaande tekening kwam voor op een Arabische affiche uit 1967 en propageert de vernietiging van Israël.

*

32. DE SLUITING VAN DE GOLF VAN AKABA

Met deze prent bracht het Libanese dagblad *Al Djarida* de sluiting van de Golf van Akaba in beeld: "Nasser geeft Israël een doodschop, terwijl de Arabische legers klaar staan".

*

33. DE ZEE IN, ZIONISTEN!

De vuist van de Arabieren drijft de Israëli's de zee in. Tekening uit het Iraakse dagblad *Al Djamahir Al Arabya* in 1967.

*

34. VREDESGINGEN.

Tekening van Flora in *Die Zeit*.

35. DE KLAAGMUUR

Tekening uit *Time*, juni 1967

*

36. ARABISCHE VISIE OP ISRAËLS POSITIE.

Onderstaande prent geeft een Arabische visie op de positie van Israël in de bezette gebieden, september 1967.

37. RESOLUTIE 242 VAN DE VEILIGHEIDSRaad VAN DE VERENIGDE NATIES.

Op 22 november 1967 keurde de Veiligheidsraad eenstemmig een Britse ontwerp-resolutie goed.

"De Veiligheidsraad . . .

1. Bevestigt dat de verwezenlijking van de beginselen van het Handvest van de V.N. vereist de vestiging van een rechtskundige en duurzame vrede in het Midden-Oosten die moet inhouden de toepassing van de volgende beginselen:
 - a. Terugtrekking van Israëlische strijdkrachten uit gebieden die bezet zijn tijdens het jongste conflict.
 - b. Beëindiging van alle aanspraken op belligerentie en alle daden van belligerentie, erkenning van de soevereiniteit, territoriale integriteit en politieke onafhankelijkheid van alle staten in het betrokken gebied, en hun recht om in vrede te leven binnen veilige en erkende grenzen, vrij van bedreigingen of daden van geweld.
2. Bevestigt de noodzakelijkheid van:
 - a. De gegarandeerde vrijheid van scheepvaart door internationale waterwegen in het betrokken gebied.
 - b. Het tot stand brengen van een rechtvaardige regeling van het vluchtelingen-vraagstuk.
 - c. De garantie van de territoriale onschendbaarheid en politieke onafhankelijkheid van iedere staat in het betrokken gebied door maatregelen die onder meer inhouden het vestigen van gedemilitariseerde zones.
3. Vraagt de secretaris-generaal een speciale vertegenwoordiger te benoemen die in het Midden-Oosten contacten met de betrokken staten moet vestigen en onderhouden teneinde een akkoord te bevorderen en behulpzaam te zijn bij pogingen tot het bereiken van een vreedzame en aanvaarde regeling in overeenstemming met de bepalingen en beginselen van deze resolutie.
4. Verzoekt de secretaris-generaal aan de Veiligheidsraad zo spoedig mogelijk verslag uit te brengen over de vordering van de pogingen van de speciale afgevaardigde."

V. LITERATUUR

De met een * aangeduide titels zijn bij het samenstellen van de omschrijving en het verzamelen van het historisch en ander materiaal gebruikt.

Het Arabisch-Israëliësch conflict; D.I.C. map 11-12, Amersfoort, 1970.

Uri Averni, *Israël zonder zionisten, een pleidooi voor vrede in het Midden-Oosten*, Amsterdam/Brussel, 1970.

L.C. Biegel, *Het Midden-Oosten, haard van spanningen en conflicten*, Hilversum/Antwerpen, 1967.

* H. Bodensieck, *Probleme der Weltpolitik 1945-1962*, Stuttgart, 1963.

E. Bonsel, *Communisme en het Midden-Oosten*; artikel in *Internationale Spectator*, jg. 21, 1967.

J. Brugman e.a., *Het Midden-Oosten Konflikt. Illusies en realiteiten, verslag van de commissie Midden-Oosten, ingesteld door de Nederlandse vereniging voor de Verenigde Naties*, Assen, 1974.

* Alan Bullock, *The Twentieth Century*, hierin:

The turbulent Middle East, New York/London, 1971, p. 171 e.v.

* Peter Culvocoressi, *World Politics since 1945*, London, 1968.

H.F.J. Duindam en J.C.J. Duindam, *De mashrek of het Arabische Midden-Oosten, (Geografische Katernen)*, 's-Hertogenbosch, 1972.

Abba Eban, *Mijn volk*, Amsterdam, 1972.

* Anthony Eden, *Full Circle, memoirs*, London, 1960.

J.E. Ellemers, *Van idee tot moderne staat, een studie van het ontstaan van de Israëlische maatschappij en de veranderingen daarin*, Meppel, 1967.

George Friedmann, *Israël, het einde van het Joodse volk*, Amsterdam, 1967.

* P.A.M. Geurts e.a., *Bronnenboek, de laatste vijftig jaar in teksten en documenten*, Amsterdam, 1971.

F. en L. Gutte, *Israël en de Arabische wereld*, Antwerpen, 1969. (reeks: *Het open venster*).

R. Higgins, *United Nations peacekeeping in the Middle East, 1946-1967, documents and commentary*, London 1969.

* E.G. Hoekstra, *Het Zionisme*, Kampen, z.j., (serie *Dichterbij*).

* E.G. Hoekstra, *Het Zionisme*, Kampen, z.j., (serie *Teksten Dichterbij*).

* Cor Huisman, *Nasser*, 's-Gravenhage, 1964. (serie *Kopstukken van de twintigste eeuw*).

J.C. Hurewitz, *Soviet-American rivalry in the Middle East*, New York, 1969.

* P.J.A. Idenburg en P.J. Geelkerken, *Het conflict in het Midden-Oosten*, Baarn, 1973.

Internationale Spectator, verschillende nummers van dit tijdschrift werden tot op heden aan de problematiek van het Midden-Oosten gewijd.

* *Israël*, orgaan van het genootschap Nederland-Israël.

* *Het Israëlisch-Arabisch conflict in historisch perspectief*, lesbrief 16, uitgave onder auspiciën van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, Afd. H.B.D. ten behoeve van de Applicatiecursus Geschiedenis en staatsinrichting, cursusjaar 1974-1975, 's-Gravenhage, 1974.

Ch. Jansen, *Encyclopedie van het Midden-Oosten*, Amsterdam, 1969.

* *Keesings Historisch Archief*, wekelijks verschijnend overzicht van actuele gebeurtenissen.

Landendocumentatie van het Koninklijk Instituut voor de Tropen: no. 108 *Syrië* (1968), no. 116 *Israël* (1969), no. 117 *Libanon* (1969), no. 183/4 *Saoedi-Arabië* (1974).

* Walter Laqueur, *The Israël-Arab Reader, a documentary history of the Middle East conflict*, Harmondsworth, 1970 (Pelican Book).

Walter Laqueur, *The Soviet Union and the Middle East*, London, 1959.

* A.F. Manning e.a., *Ooggetuige Midden-Oosten, de geschiedenis van het conflict in het Midden-Oosten in reportages en documenten*, Amsterdam, 1974.

* A.F. Manning e.a., *Onze Jaren '45-70*, Amsterdam, 1972 e.v. jaren. Hieruit met name: no. 12, *Tijdbom Midden-Oosten*; no. 19, *Strijd om Israël*; no. 39, *De Suez-crisis*; no. 46 *Gisting in het Midden-Oosten*; no. 93, *De Zesdaagse Oorlog*; no. 96, *Bevrijdingsbewegingen*; no. 110, *Midden-Oosten: smeulend conflict*.

Th.E.E.H. Mathon, *Het conflict in het Midden-Oosten, rapport van de Commissie Midden-Oosten van de Katholieke Volkspartij*, 's-Gravenhage, 1970;

- *The Middle East*, thema-nummer van het *Journal of Contemporary History*, vol. 3, nr. 3, 1968.
- H. van Mierlo, *Het Midden-Oosten, leiders, democratie, infrastructuur en anti-semitisme*, Bussum, 1974.
- H. van Mierlo e.a., *De Palestijnen*, Bussum, 1972.
- L. Mosley, *Grof spel, strijd om de olie in het Midden-Oosten 1890-1974*, Brussel/Den Haag, z.j.
- Panorama der Volken*, onder redactie van P. van Emst, Roermond, 1965, deel II.
- Panorama der Wereld*, onder redactie van A.C. de Vooys e.a., Roermond, 1960, deel II.
- P. Peppelenbosch en A. Teune, *De Wereld der Arabieren*, 1971.
- *Reflector* en *Blikopener*, tijdschriften voor het voortgezet onderwijs, uitgave van Systemen Keesing, Amsterdam.
- E. Rouleau e.a., *Israël en de Arabieren*, Amsterdam, 1967.
- Hiskam B. Sharabi, *Nationalism and revolution in the Arab World*, Princeton (N.J.), 1966.
- B. Smith, *Israël's onvoltooide oorlog*, Amsterdam, z.j. (*Reflectorreeks*).
- P. Smoor e.a., *Europa en de Arabieren*, 's-Gravenhage, z.j. (1970?).
- *Spiegel Historiael*, speciaal nummer over "Het Midden-Oosten", jg. 8, juni 1973, no. 6.
- Lefton S. Stavrianos, *A global history of man*, Boston, 1966.
- Lefton S. Stavrianos, *Readings in World History*, Boston, 1962.
- R. Tamsma, *Israël*, Groningen, 1973. (serie: *De Aarde, onze woonplaats*).
- Chaim Weizmann, *Trial and Error*, New York, 1949.
- *Winkler Prins Encyclopedie*, 7e druk, artikelen van L.C. Biegel (*Midden-Oosten, Egypte, Verenigde Arabische Republiek*), N. van Dam (*Syrië*) en J. Melkman (*Israël*).
- *Winkler Prins Jaarboeken*, uitgegeven door de Winkler Prins Stichting vanaf 1950.

1897-1898. The first year of the new century was marked by a series of events which were of great importance to the world. The first of these was the outbreak of the Boer War in South Africa, which was a result of the discovery of gold in the Transvaal. This war was fought between the British and the Boers, and it lasted from 1899 to 1902. The second event was the outbreak of the Russo-Japanese War, which was fought between Russia and Japan. This war was fought from 1904 to 1905, and it was a result of the competition between the two countries for power in the Far East. The third event was the outbreak of the Spanish-Portuguese War, which was fought between Spain and Portugal. This war was fought from 1898 to 1902, and it was a result of the competition between the two countries for power in the Americas. The fourth event was the outbreak of the First World War, which was fought between the Allied Powers and the Central Powers. This war was fought from 1914 to 1918, and it was a result of the competition between the two groups of countries for power in Europe. The fifth event was the outbreak of the Chinese Revolution, which was fought between the Nationalist Government and the Communist Party. This revolution was fought from 1911 to 1949, and it was a result of the competition between the two groups for power in China. The sixth event was the outbreak of the Korean War, which was fought between the United States and the Soviet Union. This war was fought from 1950 to 1953, and it was a result of the competition between the two superpowers for power in Korea. The seventh event was the outbreak of the Vietnam War, which was fought between the United States and North Vietnam. This war was fought from 1955 to 1975, and it was a result of the competition between the two countries for power in Vietnam. The eighth event was the outbreak of the Cambodian Civil War, which was fought between the Khmer Rouge and the United States. This war was fought from 1975 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Cambodia. The ninth event was the outbreak of the Angolan Civil War, which was fought between the Portuguese and the Frelimo. This war was fought from 1963 to 1975, and it was a result of the competition between the two groups for power in Angola. The tenth event was the outbreak of the Mozambican Civil War, which was fought between the Portuguese and the Frelimo. This war was fought from 1963 to 1975, and it was a result of the competition between the two groups for power in Mozambique. The eleventh event was the outbreak of the Rhodesian Civil War, which was fought between the British and the Rhodesians. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Rhodesia. The twelfth event was the outbreak of the Zambian Civil War, which was fought between the British and the Zambians. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Zambia. The thirteenth event was the outbreak of the Botswana Civil War, which was fought between the British and the Botswanans. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Botswana. The fourteenth event was the outbreak of the Lesotho Civil War, which was fought between the British and the Lesothians. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Lesotho. The fifteenth event was the outbreak of the Swaziland Civil War, which was fought between the British and the Swazis. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Swaziland. The sixteenth event was the outbreak of the Namibia Civil War, which was fought between the British and the Namibians. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Namibia. The seventeenth event was the outbreak of the South African Civil War, which was fought between the British and the South Africans. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in South Africa. The eighteenth event was the outbreak of the Zulu Civil War, which was fought between the British and the Zulus. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Zululand. The nineteenth event was the outbreak of the Xhosa Civil War, which was fought between the British and the Xhosa. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Xhosa. The twentieth event was the outbreak of the Ndebele Civil War, which was fought between the British and the Ndebele. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Ndebele. The twenty-first event was the outbreak of the Shona Civil War, which was fought between the British and the Shona. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Shona. The twenty-second event was the outbreak of the Tswana Civil War, which was fought between the British and the Tswana. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Tswana. The twenty-third event was the outbreak of the Venda Civil War, which was fought between the British and the Venda. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Venda. The twenty-fourth event was the outbreak of the Batswana Civil War, which was fought between the British and the Batswana. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Batswana. The twenty-fifth event was the outbreak of the Basotho Civil War, which was fought between the British and the Basotho. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Basotho. The twenty-sixth event was the outbreak of the Bapedi Civil War, which was fought between the British and the Bapedi. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Bapedi. The twenty-seventh event was the outbreak of the Baka Civil War, which was fought between the British and the Baka. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Baka. The twenty-eighth event was the outbreak of the Baka Civil War, which was fought between the British and the Baka. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Baka. The twenty-ninth event was the outbreak of the Baka Civil War, which was fought between the British and the Baka. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Baka. The thirtieth event was the outbreak of the Baka Civil War, which was fought between the British and the Baka. This war was fought from 1965 to 1979, and it was a result of the competition between the two groups for power in Baka.

BOEKBESPREKINGEN

Herman van der Wee, Historische aspecten van de economische groei; tien studies over de economische ontwikkeling van West-Europa en van de Nederlanden in het bijzonder (12e-19e eeuw). Uitgeverij de Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen/Utrecht 1972, prijs f 21,90.

Het probleem van de economische groei beheerst de laatste jaren de discussies over de verhouding tussen de rijke en de arme landen. De noodzaak dit probleem historisch te benaderen wordt wel gevoeld maar blijft veelal een vrome wens: een historische dimensie wordt hoogstens aangebracht door de industriële revolutie in de beschouwingen te betrekken. Het is daarom een gelukkige gedachte geweest van de Leuvense hoogleraar in de economische geschiedenis, van der Wee (o.m. bekend door zijn dissertatie over de groei van de Antwerpse markt binnen de Europese ekonomie in de 14e/16e eeuw) om onze historische ervaring op dit gebied te vergroten. Hij begint nl. bij het ontstaan van de steden in West-Europa in de 12e eeuw en eindigt bij wat in dit verband meestal het begin is: de industriële revolutie in de 19e eeuw.

Het eerste deel behandelt de geschiedenis van de economische groei in Europees verband vóór de negentiende eeuw. Daarbij wordt een belangrijke plaats ingeruimd voor de industriële en commerciële ontwikkelingen die het mogelijk maakten een groei, op gang gebracht door agrarische en demografische factoren, in stand te houden en zelfs te versterken.

Het tweede deel neemt de Nederlanden als kerngebied in de geschiedenis van de economische groei en beslaat de 15e tot en met de 19e eeuw. De term "de Nederlanden" is hier misschien wat te pretentieus: het gaat over het gebied beneden de grote rivieren met (zuid)Brabant als kern. Het hoofdstuk over de industriële revolutie in België is belangrijk voor een vergelijking met de Nederlandse industriële revolutie die veel later plaats vond. De vergelijking is ook daarom interessant omdat de Belgische industriële revolutie gedeeltelijk samenvalt met de periode van het verenigd koninkrijk. Overigens houdt van der Wee zelf zich niet bezig met een dergelijke vergelijking.

Het derde deel, slechts 34 blz. valt er een beetje buiten. Het is een allegaartje onder de titel "Methodologische problemen van de economische groei in het verleden", door van der Wee met medewerking van anderen (o.a. H. Daems) geschreven. In plaats hiervan zou een poging tot samenvatting van de voorafgaande hoofdstukken voor de algemeen belangstellende lezer bevredigender zijn geweest. Een dergelijke poging ontbreekt nl. in het geheel, al dient hierbij opgemerkt te worden dat de tijd daarvoor misschien nog niet rijp is.

De bijdragen in deze bundel zijn op een na allemaal al eerder verschenen in verschillende tijdschriften, dat ene betreft de studie over de industriële revolutie in België (R. van Uytven in zijn bespreking in BMGN dl 88, 1973, p 122/123 vermeldt dat dit zal verschijnen in *A comparative Study of the European Industrial Revolution*, Oxford). Het notenapparaat is in de bundel achterwege gelaten, wel staat achter ieder hoofdstuk een literatuurlijstje. Het feit dat de meeste bijdragen eerder in het Frans of Engels zijn verschenen verklaart misschien het soms bizarre taalgebruik van van der Wee. Volledig erkennend dat er een Zuid-Nederlands taalgebruik bestaat, doen uitdrukkingen als groei-orbiet, bevolkingsdensiteit en soudure-maanden toch aan slechte vertalingen denken. Misschien was de uitgave ook wat haastwerk: de bladzijde aanduidingen in de inhoudsopgave zijn ook grotendeels foutief.

Tenslotte wat betreft het gebruik op de middelbare school: slechts het hoofdstuk over de industriële revolutie is voor de doorzettende leerling toegankelijk. De andere hoofdstukken vereisen een ruime economische en historische voorkennis. Overigens is het boek zeer aan te bevelen voor ieder die verder tot het probleem van de economische groei in historisch verband wil doordringen.

Jan Lucassen

J.J. Huizinga, J. Heemskerk Azn (1818-1897). Conservatief zonder Partij. Uitgegeven in eigen beheer, Harlingen 1973.

In april 1973 promoveerde Huizinga bij Schöffers op dit boek over een man zoals schrijver het uitdrukt, die een zeer geringe plaats inneemt in de herinnering van de nu levende Nederlanders. Huizinga wijst dit

aan het feit dat Heemskerk leider was van de conservatieve partij waarmee geen van de huidige politieke partijen verwantschap voelt. Toch is Heemskerk uit de politiek van de laatste helft van de vorige eeuw niet weg te denken: ruim tien jaar lang minister in kabinetten die geen parlementaire meerderheid hadden, tot stand bringer van de grondwetsherziening van 1887. Voldoende reden om er een onderzoek aan te wijden. Huizinga heeft dit met noeste vlijt en een groot doorzettingsvermogen gedaan.

Van de noeste vlijt draagt het boek vele sporen: minutieus wordt ieder detail in het leven van Heemskerk nagegaan: van de geboorte in hoofdstuk I tot en met zijn dood aan het einde van hoofdstuk VII: een leven in 208 dichtbedrukte bladzijden, waar mogelijk toegelicht met (spot)-prenten.

De in de materie geïnteresseerde lezer zal dit boek geboeid lezen: zeer vele en zeer uiteenlopende zaken komen aan de orde. Een paar voorbeelden hiervan: het opvoedingssysteem waaraan (begaafde) kinderen van goeden huize aan het begin van de 19e eeuw onderworpen waren; na zijn studie zich in Amsterdam vestigend maakt hij kennis met het probleem van de armoede, naar zijn mening oplosbaar indien het gebruik van jenever beteugeld wordt; samenwerking met de bekende Sarphati. Daarna (1860) lid van de Tweede Kamer: bij zijn plaatsnemen in de Kamer demonstreert hij al geen aanhanger van Thorbecke te willen zijn door zich te scharen aan de rechterzijde. De verhouding met Thorbecke (en met vele andere leden van de Kamer gedurende zijn gehele parlementaire loopbaan) is slecht. Heemskerk treedt uit het boek naar voren als een hoekige ongemakkelijke man, die zich langzaam een naam opbouwt als "erkend knutselaar, groot in het kleine" om met Huizinga te spreken.

Huizinga's boek lezen is een uitermate vermoeiende bezigheid: *histoire événementielle* in optima forma en vaak betreffen het op zich *événements* zonder dat de lezer een lijn geboden wordt om het gebeurde binnen een groter kader te plaatsen. Op zich genomen is er hier zeker sprake van een gemiste kans: Huizinga geeft op vele plaatsen aanzetten tot beschouwingen en een begin van een interpretatie die zeker de moeite waard zou zijn als hij deze afgerond had.

Het duidelijkste gebrek in het boek wordt gevormd door het volslagen achterwege laten van een omschrijving van wat er nu verstaan moet worden in de jaren vóór om en nabij 1870 onder begrippen als "partij", liberalisme, conservatief-liberalen (een omschrijving hiervoor als: "liberalen die geen aanhangers van Thorbecke waren" - p. 43) is toch wel erg schraal, al moet worden toegegeven dat men er via zijn verwijzing naar Boogmans artikel "Lord Napier" wel achter kan komen. Het opzoeken van deze verwijzing zou vergemakkelijkt zijn als de volgorde in de literatuuropgave juist ware geweest.) Ook de begripsbepaling betreffende het conservatisme is uitermate mager. In de "Inleiding" zegt Huizinga hieromtrent: "Behalve als benaming die nog geen inhoud heeft, wordt het woord conservatief gebruikt voor iemands persoonlijke en politieke houding. Een conservatief is dan iemand die de bestaande toestand in wezen goed vindt; noodzakelijk voor het behoud vindt hij verandering en aanpassing. Blijken moet of Heemskerk op steeds verschillende aspecten van het politieke en maatschappelijke leven als zo'n conservatief heeft gereageerd. Mocht dit zo zijn dan is het raadsel opgelost voor diegenen die het behoudend worden niet zonder meer als leeftijdsverschijnsel wilden zien. Het raadsel van Heemskerks gedaanteverwisseling, "waarvan het geheim wel nooit voor de historie zou worden opgehelderd". Met excuses aan de lezer voor het erg lange citaat moet me toch van het hart dat hier weinig wezenlijks opgemerkt wordt over de geesteshouding die aan de hoofdpersoon van dit boek wordt toegebracht. Er is nogal wat literatuur over dit fenomeen en H. zou bij het schrijven van zijn boek zeer gebaat zijn geweest indien hij zich had voorzien van kennis ontleend aan schrijvers als K. Mannheim ("Das Konservative Denken"), Von Klemperer ("Conservatism, old and new"), J. Romein ("Het Conservatisme als historische categorie"), diverse boeken van Viereck, om een paar modernere schrijvers te noemen. Dat de voor de 19e eeuwse "conservatieve" Nederlanders zo belangrijke werken van Burke, Von Haller, De Maistre en Busken Huet niet in zijn "Huiswerklustje", zoals een literatuuropgave toch wel genoemd mag worden, voorkomen geeft te denken. Misschien is dit de reden dat de "conservatief zonder partij" voor de lezer meer wordt tot een "parlementariër zonder partij". Natuurlijk is het zo dat verspreid door het boek, wel een aantal facetten van conservatieve politiek, of wat daar voor de tijdgenoot voor doorging, voorkomen. Vooral de blz. 146 en 147 zijn in deze illustratief. Het conservatieve program wordt daar als volgt omschreven: (na 1848) zijn "drie hoofdbeginselen van de conservatieve richting overgebleven: handhaving van het regeringsgezag en het monarchaal beginsel; niet inmenging der Kamer in Indische aangelegenheden; behoud en handhaving van de openbare volksschool" (p. 146). In de woorden van Heemskerk: "behoud van het grondgebied, behoud van het bezit, van den staatsvorm van het gezag". (p. 147) Rond 1875 zouden er voor een partij met een dergelijk program kansen zijn geweest. Heemskerk heeft volgens Van Houten door zijn samenwerking met antirevolutionairen en katholieken deze kansen laten liggen en de vorming van een conservatieve partij verhinderd.

Hoe dit alles ook zij: duidelijk moge zijn dat ondanks de kritiek die ik op dit boek heb, deze studie door geen geïnteresseerde in 19e eeuwse problemen voorbij gegaan mag worden. Of het een boek is dat gemakkelijk door leerlingen in de hoogste klassen van het VWO ter hand genomen zal worden waag ik te betwijfelen: deze zal dan de docent als stut en steun bij de hand moeten hebben.

P. Smeets

D.P. Blok, De Franken in Nederland, Fibula-Van Dishoeck, Bussum (1974)2.

Als men in de boekhandel 'De Franken in Nederland' ziet staan, zou men kunnen denken, dat het hier om een nieuw boek gaat. Ten onrechte, want in kleine lettertjes staat op de achterkant van de titelpagina 'dit boek verscheen eerder in 1968 als deel 22 in de Fibulareeks'. Maar dan wel met een iets andere titel. De vermelding 'totaal herziene en aangepaste tweede druk' op de achterflap slaat kennelijk op die Fibula. Wat was er dan te herzien? De veranderingen in de tekst zijn minimaal. Na lang zoeken blijkt, dat er in de literatuurlijst drie publicaties van na 1968 zijn opgenomen, maar men vindt ze in de noten nauwelijks terug.

We zien in de heruitgave een beleid weerspiegeld van een uitgeverij die al eerder delen uit de Fibulareeks nam om ze tegen de veelvoudige prijs te herdrukken. Jammer, omdat de Fibula's een serie betaalbare, goed uitgevoerde en kwalitatief voortreffelijke boekjes waren. Deze worden nu vervangen door dure luxe-edities.

Want mooi is deze uitgave wel. Door het plaatsen van foto's binnen de tekst en het uitbreiden van het aantal afbeeldingen werd een perfecte aansluiting tussen verhaal en illustraties bereikt. Het boek verdient een goede uitgave. Maar als we de plaatjes aftrekken, houden we niet meer dan honderd bladzijden tekst over.

In de eerste drie hoofdstukken geeft de schrijver de 'politieke' geschiedenis van de Franken in Nederland: eerst de migratie van het Frankische volk van noord naar zuid en later de uitbreiding van het Frankische rijk van zuid naar noord. Het verhaal is helder geschreven, maar het blijft een gecompliceerde materie. Het gebrek aan gegevens over deze periode werkt de onenigheid tussen de vaklieden in de hand en Blok kan het niet laten, daarin zijn eigen zegjes te zeggen. Daarbij voert hij weinig argumenten aan; zonder diep op de meningen van zijn tegenstanders in te gaan vertelt hij ons dat ze ongelijk hebben. De hoofdmoot van het boek behandelt de invloeden van de Frankische beschaving in Nederland: Christendom, bestuur, sociale veranderingen, economie, schrift en cultuur. Hierover bestaat minder onenigheid en het is ook makkelijker leesbaar. Een laatste hoofdstuk probeert een voorlopige indruk te geven van het landschap en de nederzetting aan het begin van de negende eeuw.

Het boek is een goed voorbeeld van het gebruik van geschreven, en veelal verhalende bronnen. De schrijver heeft een zeker wantrouwen tegenover de archeologie, mede omdat in deze wetenschap de meningen over de Franken zich nogal eens wijzigen. Het staat echter te bezien, of zijn eigen specialisme, de naamkunde, een betrouwbaarder hulpmiddel is. Voor een volledig inzicht zullen natuurlijk alle specialismen moeten samenwerken.

Er is geen enkele goede reden, om in een studie over de vroege middeleeuwen Nederland — en dan nog wel Noord-Nederland — als een eenheid te beschouwen. Er was een grote ethnische, politieke en culturele verscheidenheid. De afbakening van het terrein is in wezen iets toevalligs, bepaald door een latere ontwikkeling van staatkundige grenzen. Toch bestaat er bij velen nieuwsgierigheid naar hoe 'ons land' er in die langvervlogen dagen uitzag. Voor deze mensen is het een boek dat ze beslist moeten hebben. Maar dan liever in de oude editie.

D.A. Berents

Vaderlands Verleden in Veelvoud. 31 opstellen over de Nederlandse geschiedenis na 1500. (redactie G.A.M. Beekelaar, J.C.H. Blom, M. van der Bijl, C.A. Tamse, C.B. Wels, J.J. Woltjer), Nijhoff, Den Haag 1975, prijs f 67,50

Deze bundel opstellen — zie voor de exacte inhoud de folder in Kleio, mei 1975 — is bedoeld als een lees- en studieboek voor het tertiair onderwijs. De steeds toenemende aantallen studenten aan de universiteiten en tweedegraadsopleidingen maakten bezinning t.a.v. stof en stoffaanbieding noodzakelijk en maakten het navolgen van de in het buitenland al lang gangbare "readers" ook hier mogelijk.

Wel wijkt deze "reader" wat af van het gangbare patroon. Het thema is qua tijdsperiode en keuze van de onderwerpen zeer ruim genomen en een specifieke inleiding en probleemstelling bij de verschillende stukken ontbreekt. Dit laatste is wel enigszins ondervangen door over elke auteur enige mededelingen als personalia, werkterreinen en publicaties te doen. Ook wordt er bij verschillende artikels en fragmenten naar afwijkende meningen, soms elders in de bundel, verwezen.

Heeft zo'n reader, in dit geval het resultaat van een geslaagde inter-universitaire samenwerking, nut voor de zittende generatie docenten bij het voortgezet onderwijs? Ik dacht van wel. Natuurlijk zal een aantal docenten opmerken: dit heb ik zelf en dat ken ik. Toch zal men een en ander niet hebben, juist omdat het losse artikelen, lezingen of zelfs nieuwe of bewerkte artikelen betreft.

De bundel is in de eerste plaats bruikbaar voor zelfstudie, maar sommige artikelen kunnen ook met vrucht door leerlingen uit de hoogste klassen (voornml. wel VWO) bestudeerd worden.

Over de inhoud een paar opmerkingen, voornamelijk n.a.v. een paar artikelen die mij persoonlijk boeiden of onbekend waren.

Uit de verschillende visies over de 16e eeuwse opstand in de Nederlanden moet zeker het artikel van J.W. Smit genoemd worden als een van de nieuwste samenvattingen over deze problematiek. Er zij echter terzijde gewezen op de knappe samenvatting over de opstand in: *Texts concerning the Revolt of the Netherlands*. Edited with an introduction by E.H. Kossmann and A.F. Mellink. Cambridge University Press 1974. Hierin komt vooral het staatsrechtelijk aspect aan de orde.

Naast verschillende bekende en minder bekende artikelen over de 17e eeuwse Republiek, haar bestuurders en haar buitenlandse contacten, moet met name het artikel van Slicher van Bath over de demografische toestand in de 16e - 18e eeuw genoemd worden. De ontwikkelingen en verschuivingen worden via statistieken verduidelijkt en het geheel geeft een goed zicht op de relatie tussen welvaart met haar ups en downs en de demografische gevolgen die dit voor de gewesten had.

Een zeer nuttig overzicht over de problemen van de absolutistische of in ieder geval ernaar strevende staten is te vinden in Schöffer's uit 1962 daterende inaugurele rede "Ons tweede tijdvak". De algemene problematiek van deze staten wordt vergeleken met de verhoudingen in de Republiek.

Dit artikel biedt m.i. aan de docent een goed uitgangspunt om de problemen van de 16e-18e eeuw te behandelen. Temeer omdat in de meeste schoolboeken deze zaken vrij rommelig, vaak nog per land behandeld worden en een algemene problematiek onduidelijk gesteld wordt. Dit artikel laat zich ook door leerlingen goed lezen.

Informatief zijn de stukken over de periode 1780-1813. Deze periode komt er in navolging van een lange historiografische traditie in de schoolboeken wat bekaaid af. Het stuk van C.H.E. de Wit brengt niet alleen verduidelijking in de term Patriotten en hun bewegingen, maar plaatst deze uitdrukkelijk zo door hem genoemde Nederlandse Opstand in een ruim Europees-Atlantisch kader. Een goede samenvatting vindt men in het artikel van Kossmann, "The crisis of the Dutch State 1780-1813: Nationalism, Federalism, Unitarism", waarin gewezen wordt op de wisselwerking tussen de buitengewesten en Holland. Een thema dat we al eerder tegenkwamen, maar dat ook terug te vinden is in de bijdrage van Th. van Tijn, "The party structure of Holland and the other Provinces in the Nineteenth Century". In dit artikel wordt de liberale, soms radicale oppositie vanuit de provincies bestudeerd en haar ontwikkeling tot politieke partij beschreven, met als thema's, de verhouding tot de conservatieven en confessionelen in het bijzonder de katholieken en de verschuiving van een emancipatiepartij vanuit de provincies naar een landelijke meer behoudende partij met als centrum Holland.

Van Thijn's "De wording van de moderne politieke partijorganisatie" sluit hierop aan. De literatuurlijst bij dit artikel zou nog aangevuld kunnen worden met het onlangs in Kleio besproken werk van R.F. Maas, Soc.-democratische gemeentepolitiek in katholiek Nijmegen 1894-1927 (Nijmegen 1974). Dit te meer omdat de auteur zelf de nadruk legt op de rol van de SDAP in de gemeentepolitiek.

De artikelen van Schöffer over de confessionele partijen in het interbellum en "Het politiek bestel van Nederland en maatschappelijke verandering" geven een goede introductie van de twintigste eeuwse vaderlandse politiek. Voor de docenten bieden ze ook een welkome gelegenheid om — en dat geldt voor enkele andere artikelen uit deze bundel ook — geschiedenis en staatsinrichting te integreren.

In Schöffer's eerste artikel staan interessante gegevens over de emancipatie van de katholieken, met name t.o.v. hun protestante coalitiepartners, over het tegenspel dat socialist en liberalen tegen de rechtse coalitie boden en last but not least over de nog wel in statu nascendi zijnde ontbindende krachten binnen de confessionele partijen. Het tweede artikel heeft oorspronkelijk in Kleio gestaan en zal een ieder bekend zijn.

Wat opvalt is dat er wel verschillende artikelen over de economische situaties zijn opgenomen maar dat

speciale bijdragen over ons koloniaal verleden ontbreken.

Al met al meen ik dat het experiment geslaagd mag heten en dat voortzetting, mogelijk wat meer thematisch, gewenst is en dat zij die al onderwijs geven van dit soort uitgaven alleen maar profijt zullen hebben.

P. van Hees

Jens Friedemann, De sjeiks komen. Manteau, Brussel-Den Haag 1975. 243 blz., prijs f 19,90.

Achter de wat Zondagsblad-achtige titel "De sjeiks komen" gaat een informatie-rijk boek schuil, waarin de geschiedenisleraar veel van zijn gading kan vinden. De jonge auteur (31), economisch redacteur van de "Zeit", bespreekt de opkomst van de olie exporterende staten in het Midden-Oosten en gaat daarbij in het bijzonder in op de veranderingen in de financiële verhoudingen in de wereld als gevolg van de kapitaal-accumulatie in de olielanden. Bijna twee derde van de bekende aardoliereserves in de wereld ligt onder het woestijnzand van de Arabische staten. Ontvingen de regeringen van die staten in het verleden van elke barrel (= vat van 159 liter) ruwe olie nog geen dollar, in het voorjaar van 1974 was dat bedrag al opgelopen tot 7 à 9 dollar en het ziet er niet naar uit dat het daarbij zal blijven. De vorming van de OPEC, de organisatie van de petroleum exporterende staten droeg tot die spectaculaire verandering belangrijk bij. Van 1966 tot 1974 stegen de gezamenlijke inkomsten van OPEC-landen van ongeveer 4,5 miljard tot ruim 90 miljard dollar. Het kleine staatje Doebai zag haar inkomsten van ongeveer 2 miljoen dollar in 1969 tot meer dan 800 miljoen dollar in 1974 oplopen. De conclusie van Friedemann dat als gevolg van de ontwikkelingen rond de ruwe olie de politieke as van de wereld naar Mekka werd verschoven en de Westerse wereld zich maar het beste kan voorbereiden op een tweede Arabische expansie mag overdreven zijn, niemand zal willen ontkennen dat de geschetste ontwikkelingen de recente geschiedenis diepgaand hebben beïnvloed en dat nog doen. Voor ieder die van een vooral financieel goed geïnformeerde auteur eens wat details over al deze zaken wil horen, is Friedemann's boek de moeite waard. Over de hier en daar wat overdreven stijl moet men dan maar heenlezen.

G. Groenhuis.

Ter voorbereiding op het
experimentele centraal schriftelijk eindexamen 1976:

**NEDERLANDS-INDIË ONDER VOOGDIJ
DE INDONESISCHE REVOLUTIE
HET INDONESISCH NATIONALISME
EN
STALINS RUSLAND**

Vier bronnenboeken uit de serie
SPOORZOEKERS

- Groot formaat: 22 x 24 cm
- Rijk en zeer functioneel geïllustreerd
- Geen dun "katerntje": 44 tot 48 pagina's!
- Toch goedkoop: f 3,75 per ex.

Vraag, als u dat tenminste al niet lang hebt gedaan,
een met-recht-van-retour exemplaar bij:

uitgeverij j.h.gottmer-haarlem
postbus 555, haarlem, telefoon 023 - 257150

14-18 DE EERSTE WERELDOORLOG

Een nieuw, historisch standaardwerk in afleveringen van Amsterdam Boek

AMSTERDAM BOEK is in de afgelopen vijf jaar bekend geworden door de publikatie van omvangrijke verzamelwerken op het terrein van de contemporaine geschiedenis. Onder redactie van een groep vooraanstaande Nederlandse historici, en met medewerking van honderden specialisten uit binnen- en buitenland, verschenen achtereenvolgens:

BERICHT VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG (100 afleveringen, 6 banden, 2798 pagina's) en
ONZE JAREN 45-70 (120 afleveringen, 7 banden, 3856 pagina's)

Beide werken, rijk geïllustreerd, met veel achtergrondinformatie en speciaal voor studiegebruik voorzien van uitgebreide literatuuropgave en registers, vonden snel hun weg naar school- en universiteitsbibliotheken en naar de werkkamers van vakmensen en studenten.

Voortbouwend aan een reeks naslagwerken over de geschiedenis van de 20e eeuw is AMSTERDAM BOEK thans begonnen met de publikatie van een soortgelijk verzamelwerk over de Eerste Wereldoorlog onder de titel:

14-18 DE EERSTE WERELDOORLOG

In 80 weekafleveringen (5 banden, 2144 pagina's) wordt daarin een zo volledig mogelijk beeld geschetst van alle aspecten van deze eerste, grote volkerenbotsing in de geschiedenis. Naast de militaire gebeurtenissen krijgen ook de sociale, economische, culturele en diplomatieke achtergronden en gevolgen van de Eerste Wereldoorlog alle aandacht. Het beeldmateriaal, met veel zorg geselecteerd uit tientallen archieven en verzamelingen, geeft aan deze omvangrijke informatie een extra dimensie; een groot aantal fragmenten uit dagboeken, memoires, reportages, brieven en documenten biedt een vaak ontroerend zicht op de mens temidden van het oorlogsgeweld. Uiteraard geeft ook 14-18 DE EERSTE WERELDOORLOG, met een volledig register en een uitgebreide literatuuropgave, alle mogelijkheden tot verdere studie.

14-18 DE EERSTE WERELDOORLOG verschijnt onder verantwoordelijkheid van een wetenschappelijke commissie waarin zitting hebben:

Drs. R.L. Schuursma, adjunct-directeur van de Stichting Film en Wetenschap te Utrecht;

Prof. dr. Z.R. Dittrich, hoogleraar in de Oosteuropese geschiedenis aan de Rijksuniversiteit te Utrecht;

Prof. dr. P.W. Klein, hoogleraar in de economische en sociale geschiedenis aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam;

Prof. dr. A.F. Manning, hoogleraar in de wereldgeschiedenis van de twintigste eeuw aan de Katholieke universiteit te Nijmegen;

Drs. A.H. Paape, adjunct-directeur van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam;

Prof. dr. M. de Vroede, hoogleraar aan de Universiteit van Leuven (adviseur voor België).

De prijs van het volledige werk bedraagt bij intekening f 256,— te voldoen in 20 termijnbetalingen van f 12,80 of in 80 weekbetalingen van f 3,20. Iedere intekenaar ontvangt gratis Cyril Falls: 'De Grote Veldslagen' (304 pagina's, 500 illustraties, winkelwaarde f 59,50) waarin krijgshistorici uit verscheidene landen 27 historische veldslagen beschrijven en analyseren.

LAAT U VERDER INFORMEREN DOOR INZENDING VAN ONDERSTAANDE BON

Bon

Stuur mij vrijblijvend het gratis informatiepakket met proefaflevering over uw uitgave 14-18 DE EERSTE WERELDOORLOG

Naam,

Adres

Plaats:

In open envelop, zonder postzegel, sturen aan: Amsterdam Boek, Antwoordnummer 388, Haarlem

AEL 77378 AC

● Grote Fibula-reeks

Nieuwe serie monografieën op het gebied van de vaderlandse en algemene geschiedenis voor ouderen en de meer gevorderde leerling. Elk boek is rijk geïllustreerd.

90 228 ● Oudheid

3978 8	Henry Hodges	Techniek in de oudheid
3959 1	E. Macnamara	De Etrusken
3935 4	Prof. Dr. W. A. van Es	De Romeinen in Nederland

● Middeleeuwen

3997 4	Dr. D. P. Blok	De Franken in Nederland
3989 3	Drs. J. van Herwaarden	Pelgrimstochten
3986 9	Prof. Dr. M. Mollat	De honderdjarige oorlog

● Nieuwe tijd

3990 7	Prof. Dr. V. Vázquez de Prada	Filips II
--------	-------------------------------	------------------

● Algemeen

3993 1	Ann Kendall	De Inca's
3954 0	Ir. R. T. W. Kempers	Antieke Vuurwapens
3975 3	J. Lenselink	Vuurwapens van 1840 tot heden
3956 7	Prof. dr. G. A. Lindenboom	Geschiedenis van de medische wetenschap in Nederland

Prijs per deel f 36,50
Vuurwapens van 1840 tot heden,
f 49,50

Verkrijgbaar in de boekhandel.

Fibula - van Dishoeck - Bussum

COMMISSIES

DIDAKTIEKCOMMISSIE

DRS. J. BAALBERGEN, *voorzitter*, Sandbergstraat 8, Abcoude, tel. 02946-3207.
MEJ. D.H. VERHAGEN, *secretaresse*, Kanaalstraat 18, Groningen, tel. 050-125039
J.C. VRIELINK, *penningmeester*, H. Stevinstraat 11, Harderwijk, tel. 03410-15288, postrekening 1561752 t.n.v. de penningmeester Didaktiekcommissie V.G.N.
J.BROUWER, Elst (Gld).
P. DOVES, Zaandam.
L.G. DALHUISEN, Warmond
C.J. LEIJH, Den Haag
H. van der VEEN, Veendam.

COMMISSIE POSTACADEMIALE VORMING

F. JONKER, van Heemskerckstraat 74, Hoogezand, tel. 05980-4895, *voorzitter*
A.J. PLAS, Vooronder 44, Groningen, tel. 050-488326, *1e vice-voorzitter*
J. BOUWSMA, Brokmui 40, Dokkum, tel. 05190-3598, *2e vice-voorzitter*
F. JONKER, van Heemskerckstraat 74, Hoogezand, tel. 05980-4895, *1e secretaris*
H. ROEST, E.E.G.-laan 12, Coevorden, tel. 05240-2612, *2e secretaris*
L.W. LENSEN, Zuiderlaan 4, Hoogezand, tel. 05980-4101, *penningmeester*,
Gironummer van de Commissie: 527314 t.n.v. de penningmeester.
DR. J. SWART, Lindenlaan 40, Assen, tel. 05920-14591, portefeuilles.

AFDELINGEN

De organisatie van de postacademiale colleges in de diverse plaatsen is in handen van de besturen van de V.G.N.-afdelingen.

De adressen van de *afdelingssecretariaten* zijn:

<i>Alkmaar:</i>	Lindenlaan 12, Bergen N.H.	<i>Haarlem:</i>	Noorderdreef 160, Vennep.
<i>Arnhem:</i>	Kinkelenburglaan 2.	<i>Heerlen:</i>	Leenderkapelweg 27, Schaesberg.
<i>Amsterdam:</i>	Anton Mauvelaan 7, Nederhorst ten Berg.	<i>Hengelo:</i>	Th.de Keyserstraat 276, Enschede.
<i>Den Bosch:</i>	Philips de Tweedestr. 51.	<i>Leeuwarden:</i>	Gerard ter Borchstraat 19.
<i>Breda:</i>	St. Bavostr. 96. Rijsbergen.	<i>Maastricht:</i>	Veldspaatstraat 23.
<i>Eindhoven:</i>	Junolaan 16.	<i>Rotterdam:</i>	Kamperfoelielaan 15, Oostvoorne.
<i>Goes:</i>	Spanjaardstr. 37, Middelburg.	<i>Utrecht:</i>	J.F. Kennedylaan 131, Woudenberg.
<i>Groningen:</i>	Kamperfoelieweg 42, Paterswolde.	<i>Venlo:</i>	Groenstraat 244.
<i>Den Haag:</i>	Lindenstraat 22, 's-Gravenzande.	<i>Zutphen:</i>	Gerstekamp 12, Warnsveld.
		<i>Zwolle:</i>	Stevinstraat 11, Harderwijk.

MAVOCOMMISSIE

P.G. RUYS, *voorzitter*, Zandkamp 140, Hoogland, tel. 03493-2128.
B. BERENSCHOT, *secretaris*, Binnenweg 64, Maarssen, tel. 03465-1326.
P. DOVES, Zaandam.
G. ERIKS, Schagen.
F. VISSER, Den Haag.

COMMISSIE PEDAGOGISCHE AKADEMIES (PEDAK)

DR. F.G.G. GOVERS, *voorzitter*, Elzenstraat 12, Uden (N.Br.), tel. 04132-64117.
P.W. BROUWER, *secretaris*, Esdoornlaan 1, Rotterdam-12, tel. 010-226431
DRS. D.J. NOORDAM, *penningmeester*, Jan Vethkade 50, Dordrecht, tel. 078-37781.
J.E. BROUWER, Gorssel.
BR. EMILIUS GORDIJN, 's-Gravenhage.
B. SCHLAMAN, Eindhoven.

Geschiedschrijving in Hellas

Reeds in een vroeg stadium van hun culturele ontwikkeling hebben de Grieken de wereld om zich heen en de wereld van het verleden ontdekt.

Omstreeks 500 v. Chr. kwam met de geografie en volkenkunde de geschiedschrijving op, die spoedig uitgroeide tot een zelfstandige wetenschap.

Over het ontstaan der geschiedschrijving, over Herodotus en Thucydides wordt in dit katern gesproken. Wie waren zij? Wat dreef hen? Waarover spraken zij? Deze vragen kunnen in het kader van de vakken *geschiedenis* en *grieks* aan de orde komen.

- Inhoud:
- Inleiding
 - Herodotus
 - Thucydides
 - Andere auteurs
 - Slotnotities
 - Register van personen
 - Citaten uit het werk van Herodotus en Thucydides

Democratie in Hellas

In dit katern wordt het feitelijk functioneren van de democratie in het oude Athene behandeld, bijv. de rechten die men had of niet had, de belastingen, het kiessysteem en de sociale voorzieningen. Kwesties die ook in de moderne democratie spelen. De beschrijving wordt voorafgegaan en gevolgd door de visie van figuren als Herodotus, Plato en Aristoteles op dit systeem. Het valt op dat in de antieke waardering van de democratie meer plaats was voor protest dan voor applaus.

Als kader voor het gebruik van dit kleine boek komen de vakken *geschiedenis* en *staatsinrichting* in aanmerking.

- Inhoud:
- Democratie: pro en contra
 - Democratie in Athene
 - Meer protest dan applaus

Dr. Elizabeth Visser:

Geschiedschrijving in Hellas, 48 pag. ISBN 90 01 91100 5

Democratie in Hellas, 40 pag. ISBN 90 01 91101 3

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Voor belangstellenden komen presentexemplaren beschikbaar.

 Wolters-Noordhoff